

Numizmatički časopis dinar

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu
Izlazi tromesečno
cena: 25 din

Br. 8
mart
1998

NOVAC ANTIKE I SREDNJEG VEKA • NOTAFILIJA
MODERNI NOVAC • MEDALJARSTVO • FALERISTIKA

1998 – GODINA JUBILEJA

I. 130 godina od kovanja prvog novca obnovljene Srbije (1868-1998)

Kada se 1868. godine pojavio ovaj novac, Srbija je imala status Knjaževine, ali je bila pod turskom vlašću.

Zbog toga je i odluka o kovanju ovog novca imala više politički nego ekonomski značaj.

„Najvišim rešenjem“ od 15. 3. 1868. godine utvrđene su osnovne karakteristike ovog novca. Bez obzira što nije preciziran tiraž, namjera da se otkuje po 7.500.000 primeraka svakog apoenja tj. 120

Svaka para težila je 1 gram pa je novac od 1 pare bio težak 1 gram, od 5 para - 5 grama i od 10 para - 10 grama.

Celokupna emisija kovana je u carskoj kovnici u Beču.

Na svoju, ali i nesreću cele Srbije knez Mihailo Obrenović nije doživeo da vidi svoj novac. Ubijen je 29. 5. 1868. a njegov novac počeo je da pristiže u zemlju tek početkom 1869. godine.

Kod apoenja od 2 dinara postoji varijanta (10% tiraža) gde je kruna manja za 2 mm, ali su numizmatičarima najinteresantniji primerci kod kojih je kruna normalna (0") u odnosu na avers. (kod redovne emisije odnos aversa i reversa je 180°)

miliona para, smanjena je na 70 miliona, najverovatnije zbog pogrešne procene o potrebnoj količini novca, ili zbog prevelike cene kovanja koja se plaćala u zlatu.

Ovaj novac važio je do „30. aprila 1898. godine do šest sati uveče“.

II. 60 godina poslednjeg kovanog novca Kraljevine Jugoslavije (1938-1998)

Serijski novac iz 1938. godine najviše je prisutan u narodu; manje-više je dobro poznata, ako se izuzme činjenica da mnogi pogrešno misle da je apoen od 10 dinara od srebra (a ne od nikla).

Emisija kovanog novca iz 1938. godine puštana je u opticaj do 21.11.1940. god. a kao sredstvo plaćanja važila je do 1942. godine.

III. 30 godina jubilarnog kompleta novca „25 godina AVNOJ-a“ (1968-1998)

Ovaj komplet poznat je numizmatičarima širom sveta i zbog svoje težine (140 grama zlata) i zbog

malog tiraža (manje od 3000 kompleta).

Bez obzira što danas ne postiže cene kao pre, još uvek je veoma tražen i u Jugoslaviji i inostranstvu.

Prva emisija od oko 2300 kompleta proizvedena je u Italiji, svi apoeni imaju žig „NI“, a apoen od 1000 dinara je i numerisan.

Oko 300 kompleta druge emisije proizvedeno je u Beogradu, i oni nemaju prethodne oznake i postižu, bez obzira na znatno manji tiraž i nižu cenu. (Verovatno je cena psihološke prirode, zbog neopravdanog straha da je otkovano više kompleta).

Kompleti se sastoje od 2 primerka u srebru (10 i 20 dinara) i

4 u zlatu (100, 200, 500 i 1000 dinara) ■

Kupujem retka stara naliv-pera i grafitne olovke

MONTBLANC

OMAS

PELIKAN

WATERMAN

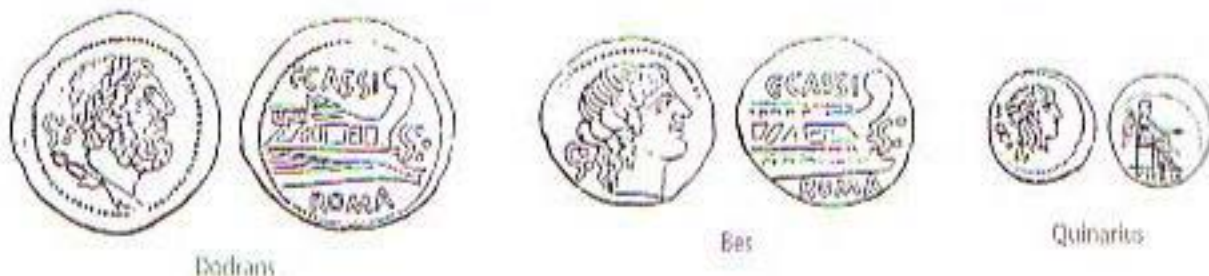
Mob. tel.
063-234-437

RIMSKI NOVAC OD 124 DO 90. GOD. p.n.e.

Ilija Lalić

Gornja granica ove grupe je revalorizacija denara sa 10 na 16 asa, koja je začeta u jednom periodu vlade Gaja Grakha 123-22. dok se donja granica vezuje za rat između Rima i njegovih latinskih saveznika koji je izbio 90. god. Revalorizacija je jasno

istrata. Postoji još jedna osobenost denara iz ovog perioda a to je zupčanje ivice ili usecanje. Pojedini autori govore da zupčanje postaje stalna praksa na nekim novčićima posle 117. god. Ipak je verovatnije da se radi o naknadnom zupčanju radi određenih

označena na denarima, pa je oznaka vrednosti asa – „X” promenjena prvo u „XVI” a zatim u zvezdicu (*).

U isto vreme bronzani novac je kovani do 108. god. u nominalama od semisa do unce. Za vreme magistrature C. Cassius-a 109. god. pojavljuju se i dve neobične nominale DODRANS - 1/4 asa i BES - 2/3 asa. Dodrans je kao nominalu još 122. uveo M. Caecilius Metellus. Još jedna promena izvršena je ponovnim uvođenjem srebrnog kvinarijusa (po nekim autorima oko 104. god.) ali su nama poznati kvinari kovani tek u vreme - C. Fundanius-a 100-97. god.

Ovog puta revers kvinara nije pratio revers denara već nekadašnjeg vektorijata sa predstavom Viktorije koja ovenčava rimsko oružje ili sedi na njemu, koji se nije kovao već 50 god.

U to vreme denari pojedinih magistrata bili su veoma rasprostranjeni. Zbog toga je na njima uspostavljen sistem znakova koji su predstavljali kontrolu metala.

Ovakvih sistema bilo je više: grčka ili rimska slova, rimski brojevi, kao i razni geometrijski znaci. Znaci su mogli da se nalaze ili na aversu ili na reversu a postojale su i kombinacije znakova sa obe strane denara. Praćenjem ovih znakova na denarima sa velikom sigurnošću može se pratiti redosled smenjivanja mag-

istrata. jer prvi zvanični zupčasti denari kuju se tek u vreme magistrature C. Sulpicius-a 103-102. g. p.n.e. Ovaj tip zupčastog denara zvao se Serrat.

Kao objašnjenje za kovanje ovakvog tipa denara navodi se da su bili namenjeni za korišćenje izvan Italije, među keltskim i teutonskim plemenima. Naime ova plemena koristila su određene zupčaste amulete u svojoj trgovini, pa bi im tako i zupčasti novac bio prihvatljiviji. Mnogo je verovatnije da ovakav način kovanja novca vuče korene od političkih razmirica koje se u to vreme događaju u Rimu.

Demokratska partija koju u to vreme podržavaju vitezovi, sa željom da Rimu povrati sjaj je bila ogorčen protivnik kvarenja novca. Stoga su zupčali novac da se vidi da je od dobrog metala. Sa druge strane stoji činjenica da ima puno posrebnih zupčastih denara što ukazuje na čestu pojavu falsifikovanja.

Kao i ranije glavna kovnica novca je Rimsko. Forma ovog novca je veoma jasna i prepoznatljiva. Novac drugih karakteristika pripisuje se drugim kovnicama, koje su osnivanе zbog određenih namena (U južnoj Italiji za rat protiv Jugurte 110. god; za rat protiv Cimbri kovnica je osnovana u Galiji Cisalpini, kovnica u Narboni kovala je novac 108. god. za potrebe kolonizacije u južnoj Galiji).

KOVNICA RIM

Denari ove kovnice su kompaktni debelog oboda i dubokog reljefa glave Rome. Denari sa oznakom „XVI“ kovani su veoma kratko, da bi ih zamenili oni sa oznakom zvezde na aversu.

Prva grupa sa oznakom „XVI“ imala je sva tri stara tipa reversa Dioskure, Dijanu u bigi i Viktoriju u bigi.

Druga grupa novca koja kao simbol nosi zvezdu (*) na reversima nosi različite predstave - aluziju na istoriju magistratove porodice.

Magistar SEX.JUL.CAESAR (otac Julija Cezara) prikazuje Veneru u bigi iznad koje je kupidon, što je aluzija na njihovo poreklo direktno od boginje Venere.

Revers denara C. Metellus-a prikazuje Viktoriju koju u bigi vuču slonovi, što je aluzija na pobjedu L. Caeciliusa Metellusa nad Kartaginjanima u bici kod Panorme 251. p.n.e. gde je zarobio Kartaginske slonove.

P. Licinius Nerva 106 god. kuje revers gde građani glasaju, što je aluzija na zakon po kojem se u sud-

skom postupku glasa demokratski - pomoću kamenčića. Poslednji iz ove serije su denari N. Fabiusa Pictora koji na sebi nose staru oznaku asa - (X) mesto oznake „XVI“.

Bez prave oznake vrednosti je i denar P. Laec-e iz 104. god. sa aluzijom na njegovog pretka P. Porcius Laecu koji je 199. god. izdejstvovao zakon o pravu žalbe - (PROVOCO).

Na samom kraju veka oko 100. god. pojavljuje se sitni zupčasti denar koji nije bitno manji već ustaljen ikonografiju (glavu Rome). Od 96. god. počinju da se na aversu pojavljuju i druga božanstva kao što je bista Kibebe na aversu i Viktorije u bigi kod C. Fabiusa.

Quinariuse po viktorijanskoj šemi kuju C. Fundanivs, T. Cloulius i P. Sabinus.

KOVNICA U CISALPSKOJ GALIJI

Karakteristika ove kovnice su širok pločast denar sa širokim obodom glave Rome u plitkom reljefu, što ih jako izdvaja od stila kovanja rimske kovnice. Izdavano su od 109-100. god. za kampanju u ratu protiv Cimbra i Teutona, koji su stalno upadali u Rimske teritorije i koje je konačno potukao i pokorio Marije 101. god.

Poseban kuriozitet ovog novca je zajedniški potpisi u emisijama koji su potpisala sva tri magistrata kovanja. Tako su denar sa reversom Viktorija u bigi potpisala sva tri magistra Cn. Fulvius, M. Calidius, Q. Metellus.

Druga grupa ovog novca kuje se od 100-95. god. Pored uobičajenih tipova kuju se i posebni tipovi kao što je denar M. Porcius Cato sa reversom viktorije koja sedi i natpisom VICTRIX što se odnosi na pobjedu Rima nad Cimbrima.

L. Sentius 93-91. god. kuje revers ARG PVB (argentum publicum)

M. Lucilius Rufus kuje revers PV (Publice)

KOVNICA JUŽNA ITALIJA

Stil kovanja ovog novca veoma podseća na grčki, jer je ovaj novac verovatno delo grkih gravera koji su radili za rimljane. Ovi denari kovani su u periodu od 109-100. god. u vreme rata protiv Jugurte. L. Caesius 103. god. kuje denar na čijem aver-

su je bista Veiovisa a na reversu dve Lare koje sede a između njih stoji pas, i monogramom AR. što se objašnjava kao lares Regienses (grad i kovnica Regium). Interesantan je i revers denara M. Herennius-a iz 101. god. gde je predstavljen mlađić koji nosi starca na leđima. To je predstava braće Anfinomusa i Ana-

piusa koji su spasili svoje roditelje kada je vulkan Etna eruptirala (što je aluzija na vršnu rimske omladine). Radi podizanja borbenog morala Cornelius Blasio je 105. god. izdao seriju denara sa portretom Scipiona Afrikanca pobednika nad Kartaginjanima. kao aluziju da će se istorija u ratu protiv Jugurte ponoviti.

Pregled svih magistrata po godinama magistrature i kovnicama u kojima su kovani

Godina	Rim	109-100 B.C. Rim	109-100 B.C. Serrana Italija ili Caelstrinaka galija	109-104 B.C. Nepomunus Bonitulus	109-100 B.C. Julius Iulius III
109-100	L. POST. ALB L. OPIDMI M. DEDIMI SEX. IVLII CAESAR Q. PHILIPVS Q. MAX. M. METELLVS (D. F.) Q. SERVELL Q. METELLVS	M. ABRVI M. F. GEM. M. DABII Q. F.	M. TVLLI Q. FAB. LARGO M. SERGI SILVS CN. DOMI Q. QVAT CN. DOMI Q. QVAT M. SILA CN. DOMI Q. QVAT M. SILA M. CALIS CN. FOVL Q. MEY L. FLAMINI C. IULO Q. MAR. C. P. L. R.	M. SERGI SILVS L. TORQVA M. DIFI	MN. AEMILIO LEP C. FORT MPL AQVIL L. MEMMI
109-100	C. ABRVI GEM. P. MAE. ANT. TI. MIVVOLI AVG. MN. KOILI M. MARCI M. F. C. QVINTI T. Q. M. VARO Q. METE M. ADILVS M. F. M. PORC. LAECA CN. DOM T. CLOVLI N. FABI PICTOR	L. PORCII LIGI L. COSIO L. POMPONI M. AVRELI SOAVRI Q. MALLE Q. F.	C. PVLOHER AP. QL. T. MAL P. LARGO	P. HERVA T. SEIO L. PHILIPPVS GETEQVS	Q. LVTATI SERGIO CN. BLASIO TI. Q.
109-100	C. CAMP. (over)	Q. SERVELLI M. F. TI. VET			
100-99	L. SATVRN C. COIL. CALO C. FVNDAN L. IVLI T. CLOVLI IQI P. SARIN C. EGNATVLEI Q. FABI Q. THERM L. IVLI L. F. L. CASSI Q. AELII BALA M. CATO	L. THORIVS EALVS M. LYCILI AVF L. SENTI P. SERVELI RVLLI M. SERVELLI Q. F.			PISO CAESIO LENT. MAR. F. L. ANTONII MOLO VNL A. ALE. C. MALL. L. METEL A. ALENIVS* C. MALL.*

Tabela preuzeta iz „The coinage of the Roman Republic“, Edvard A. Sydenham, M.A.

CAR KARAKALA IZ DINASTIJE SEVERA

Slobodanka Stojaković

Marcus Aurelius Antoninus, pravo ime - Bassianus, rođen je u Lugdunumu (Lion) 6. aprila 188. godine kao sin Septimija Severa i Julije Domne. Nadimak Karakala koji su mu dali vojnici i pod kojim je ostao poznat u historiji Rima, galskog je porekla i označava dug ogrtač koji je car rado nosio i uveo u rimsku modu. Karakala uzima

1. SEPTIMIJE SEVER, Au. aureus, Rim (201. g. n. e.)
Av: glava cara sa lovorom, d.
Rv: FELICITAS SAECVLI - Bista Julije Domne sa sinovima Karakalom i Getom
RIC. IV. 1.114 (175)

gentilno ime Antoninus iz poštovanja prema dinastiji Antonina, te se dinastija Severa naziva i „drugom antoninskom“. Ovaj naziv je dobila i rimska legija IV Gladija Antonina.

190. godine Karakala postaje mladi cesar a 198. dobija i rang avgusta, prima regenstvo i tako u uzrastu od 10 godina zajedno sa mlađim bratom Getom prati oca u voj-

2. KARAKALA I GETA, Aureus, Rim (201. g.)
Av: ANTONINVS AVGVSTVS;
Rv: P SEPT GETA - CAES PONT
RIC 38, CI

nom pohodu na Galiju i Britaniju. 210. godine sam lično vodi borbe u Britaniji. Od 198-209. godine Karakala postaje suvladar Septimija Severa a od 209-211 njima se priključuje i Geta. Po očevoj smrti braća vladaju zajedno do 212. godine, kada Geta po naređenju vlastoljubivog brata biva ubijen. Tako Karakala postaje samostalni vladar do svoje smrti 217. godine.

Oslonjen na vojsku Karakala je bio veoma okrutan vladar, sprovodio je strašan teror, po njegovoj zapovesti ubijeni su mnogi cenjeni Rimljani, sve u cilju uvrščivanja vlasti. Njegova vladavina je obeležena ekstravagantnošću

3. KARAKALA (za Plautilu), AR-denar, Rim (202-205)
Av: PLAVTILLAE AVGVSTAE;
Rv: CONCORDIAE AETERNAE - Karakala i Plautila se rukuju.
RIC 361; C 10

i surovošću. H Mattingly u V tomu Kataloga britanskog muzeja (RIC) navodi da „zreo portret Karakale odražava brutalni realizam koji šokira“. Vodio je rat protiv Alamana i Karpa i krvavo ugušio pobunu u Aleksandriji 215. godine. Prilikom priprema za nov pohod na Istok 8. aprila 217. godine, na putu između Edese i Karije, biva ubijen po naređenju prefekta garde Makrina, Marokanac iz Cezareje u Mauretaniji. Po smrti Karakala postaje Divus.

Karakala se 202. godine ženi Plautilom (Fulvia Plautilla) ćerkom Plauciana, prefekta garde u Rimu. Kada je 205. godine otkrivena zavera protiv Severa Plaucijan biva ubijen, a Plautila biva proganana na Liparska ostrva, da bi Karakala po smrti Severa naredio da je ubiju 212. godine.

Dva istorijska događaja obeležila su vladavinu Karakale u pozitivnom smislu. Prvi je podizanje „Karakalinih termi“ u Rimu, koje on nije nikada posetio, pošto od bračoubistva više nije boravio u Rimu. Drugo pomena vred-

no Karakalino delo je edikt iz 212. godine o davanju rimskog građanskog prava svim slobodnim stanovnicima Carstva tzv. *CONSTITVTIO ANTONINIANA* („In orbe Romano qui sunt ex constitvitione imp. Antonini cives Romani effecti sunt”. *Digesta* I, 5). U suštini ovaj edikt je izdat iz fiskalnih razloga. Svi novi građani Rima postali su i novi poreski obveznici.

NOVČARSTVO CARA KARAKALE

Pošto Karakala nije hteo da prekine sa skupim vojnim pohodima, sve je više dolazila do izražaja novčana denominacija započeta još za vreme Sept. Severa. Kasa se ispraznila, trebalo je plaćati vojsku, pa je Karakala izdao pomenuti edikt o davanju građanskih prava svakome ko nije bio rob. Time su obezbedeni novi poreski obveznici. Zatim je 214. godine usledio novi korak u istoriji novčarstva uvođenjem dvostrukog denara. Dvaj novac je težio 4,7 do 5,3 g, dakle cca 1, pa 1/2 denara. U početku je ovaj novac bio emitovan od dobre legure (75-90% čistoće), ali se kod Karakalinih sledbenika pogoršao, da bi na kraju kao bilon-novac potisnuo denar. Originalan naziv za ovaj novac je nepoznat. Može se reći da Rimljani ovaj izraz nisu koristili i da je nauka tek u Srednjem veku ovoj moneti dala naziv *ANTONINIAN*, na bazi edikta *Constitutio Antoniniana*. Dvadesetogodišnja vladavina cara Karakale obiluje novčanim emisijama i aversno-reversnim motivima. Car je tokom godina (196-217) sticao titule koje nam omogućuju precizno datovanje njegove monete.

TR(ibunicia) POT(estas) je išla od početka 196. do 217. godine, ukupno 20 puta, *IMP(erator)* postaje aklimacijom tri puta (197, 212 i 214. godina). Za *CONS(ul)*-a je biran 4 puta (202, 205, 208 i 213. god). Ostale titule: *Caesar* -196; *Pontifex max* -197; *Avgust* - 198; *BRIT(anicus)*: 210; *P.M.PP.* - 211; *FELIX GERM(anicus)* - 213. god. Karakalina numizmatička aktivnost se može pratiti podeljena na pet aversa, prema stečenim titulama

- I. **Cezar pod Sept. Severom (196-198. god)**
 - a) *M AVR ANTONINVS CAES*
 - b) *M AVR ANTON CAES PONTIF*
- II. **Avgust i suvladar Sept. Severa (198-209)**
 - a) *ANTONINVS AVGVSTVS*
 - b) *ANTONINVS PIVS AVG*
 - c) *IMP C M AVR ANTON(INVS) AVG P TRP (II do XX)*
 - d) *IMP CAE(S) M AVR ANTON(INVS) P(ONT) AVG*
- III. **Avgust i suvladar sa Sept. Severom i Getom (209-211)**
 - *ANTONINVS PIVS AVG BRIT*
- IV. **Avgust sa bratom Getom (211-212)**
 - *ANTONINVS PIVS AVG BRIT*
- V. **Avgust i samostalni vladar (212-217)**
 - a) *ANTONINVS PIVS FEL(IX) AVG*
 - b) *ANTONINVS PIVS AVG GERM*

Karakaline carske emisije kovane su isključivo u Rimu, a pretpostavlja se, i u *Laodiceji ad Mare*.

Od srebra su kovani denari, kvinari, antoniniani i cistori (nepoznata istočna kovnica). Iako relativno dobrog kvaliteta, kod njih je osetan pad finoće. Radi podsećanja navodimo da je rimska AR-moneta kovana u doba Republike i ranog Carstva imala finoću 90-99%, zatim se postepeno kvarila legiranjem sa bakrom. Pod Vespazijanom finoća je iznosila 80-88%. Za vreme Domicijana, Nerve i na početku Trajanove vladavine AR- kvalitet opada, da bi početkom III veku opao na finoću 70-80%. Oko 215. god, dakle u vreme Karakale, finoća srebra opada na samo 50%.

4. **KARAKALA, AR - antoninijan, Rim (215)**
 Av: *ANTONINVS PIVS AVG GERM*;
 Rv: *PM TR P XVIII COS IIII PP (Jupiter sa munjom)*
RIC 258A; C 279

Gore pomenuti dvostruki AR-denari ili antoniniani, koje Karakala uvodi 214. godine i koji se emituju u mnogo manjem obimu od denara, sa aversnom predstavom vladara sa zrakastom krunom (kod carica vladarki polumeseč pod bismom), iznosili su 215. godine 1/64 rimske funte = 5,11 g, prečnika 22-24 mm, a finoća je iznosila 50%. Tokom sledećih decenija finoća i težina ove monete sve više opada, dok nije došlo dotle da se pod imenom srebra kuje novac za samo 4% AR-prevlake. Dioklecijanovom monetarnom reformom uvodi se ponovo kvalitetna AR-moneta - *ARGENTEUS*.

Vredi pomenuti i to, da se polovina AE-Antoniniana težine 1/216 rimske funte = 1,51 g, Od 15-16 mm javlja od 1 tetrarhije. Aurei kovani 215. godine iznosili su 1/50 zlatne rimske funte = 6,54 g, a od 217. godine 1/45 rimske funte, kakva je važila pod Sept. Severom. Od zlata

5. **KARAKALA, Sestercij, Rim (215. g)**
 Av: *M AVREL ANTONINVS PIVS AVG GERM*
 Rv: *P M TR P XVIII INP II COS IIII PP/SC*

6. KARAKALA (kovanje pod S. Sevrom), AR - denar, Rim (196-198)
 Av: M AVR ANTON CAES PONTIF
 Rv: DESTINATO IMPERAT
 C 53; RIC 6

7. KARAKALA, AR - denar, Rim (208. g)
 Av: ANTONINVS PIVS AVG,
 Rv: PONTIF TR P XI COS III PROF
 C 511; RIC 107

8. KARAKALA, Tetrachma, Laodiceja ad Mare, Sirija (212-217)
 Av: Car sa bradom i lovorom, d.:
 Rv: orao raširenih krila, l. između nogu orla - zvezda
 Billinger 282

su kovani i retki kvintari. Bronzana moneta kovana pod patronatom rimskog senata za vreme Karakale (asi, dupondiji, sesterci) danas je relativno retka. Nasuprot ovoj činjenici prisutan je ogroman broj provincijalne i kolonijalne bronzne.

Kao kod retko kog rimskog vladara tipovi portreta na aversu prate Karakalin fizički razvoj od osmogodišnjaka preko adolescenta do zrelog doba od 29. godina. Kao cezar i u prvim godinama carovanja prikazan je kao dete, a u drugoj polovini njegove vladavine sa Severom portret ima lik adolescenta. Sa bradom se javlja prvi put 209. godine i od tada njegov portret odražava punu zrelost. Istoričari naglašavaju na ovim zrelim portretima njegov divlji izraz, što vanredno ilustruju njegovi realistički portreti sirijskih kovnica.

Što se tiče reversnih predstava, one su na obilju materijala 20-godišnje vladavine Karakale veoma različite.

Numizmatički materijal je zastupljen širokom lepezom božanstava, polubogova, važnih događaja, kao npr. Felicitas, Liberalitas, Indulgencija, Mars, Moneta, Libertas, Virtus, Fides, Konkordija, Providencija, Securitas, Spes, Victorija, Herkul, Asklepije, Bonus Eventus, adventus, vota, X i XX, titule iz različitih godina.

Na antoninijanima su više zastupljeni Sol, Jupiter, Diana, Serapis, Iav, Verus, Victoria, kao i titule. Na Cu-kovanjima Rimskog senata prisutni su Mars, Victorija, Cirkus Maximus, titule Britanicus, Germanicus, Iav, providencija, Securitas, Serapis i dr.

9. SEPT. SEVER I KARAKALA, Velika bronza, Jonska ostrva, Samos (193-211)
 AV: KAI M AVR ANTON NEINOS, AV KAI CEP CEOYH-
 POC (Biste Karakale i S. Severa, naspramno)
 Rv: CA-M-Q-N (Sever na konju, u pozadini protivnik)
 BMC 376 br. 258

Reversne predstave kolonijalnog i provincijskog kovanja (Trakija, Mezija Inferior, Bitinija, Ilijum, Jonija, Karija, Sirija, Fenikija, Mesopotamija i dr) odgovaraju uglavnom onima na bronzi Rima, ali je logično da se više obraća pažnja na lokalna božanstva, kultove i građevine. (Galija, oktostilni hram, žrtvenici, palme, vencii, Tiha, Posejdon).

Za razliku od novca I, donekle i II veka n. e. kod novca III veka dolazi do osiromašenja tipova reversa. Veće grupe (ljudi, životinje, pejzaži, arhitektonska pozadina) rađene sa velikom preciznošću i smislom za detalje, uopšte na visokom umetničkom nivou, sada iščezavaju: reljef je plitak, predstave šablonizirane.

Opisivanje reversnih predstava, već dobro znanih numizmatičarima i kolekcionarima, prevazišlo bi okvire ovog teksta, a i nepotrebno je. Želeli bismo da ukažemo na čitav niz emisija AR, AV i Cu-monete sa predstavom Eskulapa (Asklepija) iz doba dinastije Severa, odn. Karakale. Za vreme samostalne vladavine Karakale, (212-217) Rim je kovao mnogobrojne emisije sa predstavama Eskulapa, boga medicine i zdravlja, praćenog njegovim atributima - zmijom oko štapa i omfalosom. Ove emisije se mogu tačno datovati, pošto se na njima nalazi kompletna titulatura Karakale sa brojem tribunitia potestas. Iz njih se

10. Bronzana moneta Pergamona (oko 215. g)
 Av: bista Karakale.
 Rv: predstava tri hrama u Pergamonu; u srednjem hramu sedi Asklepije

11. Bronzana moneta Pergamona (oko 215. g)
 Av: Karakala sa lovorom.
 Rv: Karakala na konju sa ispruženim rukama prema statui Asklepija, koju drži Tiha.

„kao sa dlana“ čitaju istorijski događaji između godina 214 i 215. Novčići se odnose na psihosomatsko oboljenje Karakale prouzrokovano bratoubištvo, o čemu svedoči njegov savremenik, istoričar i rimski senator iz Male Azije, Dion Kasije. Car dolazi u Pergamon da svojoj boljci potraži leka u hramu boga Asklepija. Ovaj grad se u prva dva veka n.e. razvio u najznačajnije svetilište i lečilište. Ljudi iz celog Carstva su tražili spasa u Asklepijevom hramu. Da li se Karakala sasvim izlečio ne zna se tačno, ali je iz zahvalnosti obdario Pergamon carskim privilegijama (Pergamon je prvi grad provincije Azije koji je dobio treći po redu hram za carski kult). Kulturno mesto za cara, kako se vidi sa monete, bilo je u hramu boga Asklepija. Karakalino obraćanje bogu Asklepiju u hramu u Pergamonu

12. KARAKALA, Aureus, 215. god.
 Av: ANTONINVS PIVS AVG GERM. bista cara sa lovorom, i.
 Rv: PM TR P XVIII COS IIII PP. Karakala u vojnoj odeći prinosi žrtvu pred hramom u kojem sedi Asklepije
 RIC IV 1

13. ALEXANDAR SEVER AR - denar, Rim, godina kov. nezvesna (konsekrativni novac za Karakalu).
 Av: DIVO ANTONINO MAGNO - Glava Karakale.
 Rv: CONSECRATIO. orao sa otvorenim krilima stoji na globusu, d.
 RIC 717

prikazano je na dvema veličanstvenim emisijama pod magistratom Caerellius-a Attalus-a i Julius-a Anthimos-a. Na moneti je naveden i naziv grada: „Prvi grad provincije Azije, vlasnik tri carska hrama“.

Medaljoni obe emisije daju prikaz carskog boravka u Pergamonu. Njegov adventus je višestruko prikazan: car na konju pred predstavnicima grada, ili pak, pred personifikacijom grada sa „corona muralis“, koja drži statueta Asklepija. Poruka monete je nedvosmislena: predstavnici grada idu u susret caru, uvode ga u hram, car pruža ruke prema statui Asklepija koji treba da ga izleči. Istorija kazuje da se Karakalino stanje početkom 215. godine tako poboljšalo, da se na carskom novcu javlja bog Pergamona i Karakala koji vrši žrtvovanje pred hramom. Carski novac propagira efikasnost Asklepija u Pergamonu i izražava carevu zahvalnost. On kazuje i to, da je car ozdravio i da je spreman za pohod na Partu. Na tom putu je, nažalost, pao od ruke zaverenika.

ZANIMLJIVOSTI

Na ostrvu Malaita iz grupe Solomonskih ostrva severoistočno od Australije, plemena Fueda i Fanfuri koja žive na veštačkim ostrvima u laguni Laui, kao sredstvo plaćanja i danas naporedo koriste brušene školjke, zube delfina i solomonski dolar.

Nova varijanta poznate vrste novca kralja Uroša I ili Milutina

Boško Bošković

U ovom članku reč je o varijanti poznate vrste novca SIJ N- B, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16 i 18; J (13) iz zbirke B. Boškovića koja do sada nije objavljena.

L. Vladao gologlav stoji i prima zastavu sa krstom od svetitelja koji stoji levo od njega držeći levom rukom jevanđelje na grudima a desnom držač zastave. Natpis levo VROŠIVŠ niz držač zastave REX desno S. STEFAN.

N. Hristos sedi na prestolu sa visokim naslonom i obema rukama drži jevanđelje na krilu. Pod laktom leve ruke i pod nogama spasitelja šestokraka zvezda o u poljima do glave Hrista - IC-XC

Ag: t=2,21 gr; Δ=20 mm.

U ovom članku prikazali smo na sl. 1: fotografiju gure opisanog novca; sl. 2: fotografiju-primerak ove vrste bez ikakvih oznaka; sl. 3: fotografiju varijante (SIJ IV-16) novca na čijem je licu do leve noge vladara krstić (+) i sl. 4: fotografiju ove vrste novca koji na licu na strani svetitelja, do drške zastave ima slovnu oznaku - V

DA LI JE KRALJ UROŠ I KOVAO NOVAC?

Činjenica da su neki numizmatičari smatrali da kralj Uroš I nije kovao novac a da većina numizmatičara smatra da jeste, podstakla me je na razmišljanje o ovom pitanju. Radi toga izneću hronološkim redom ono što je rečeno o ovome, počev od S. Ljubića 1875. g. do danas.

- Sima Ljubić u svome delu „Opis Jugoslovenskih novaca“ iz 1875. g. vrstu novca opisanu ovim člankom pripisuje kralju Urošu I.

Slika 1

- Ljuba Kovačević u predavanju na Velikoj školi u Beogradu 1894. g. između ostalog navodi da je kovanje novca u Srbju počelo pod kraljem Urošem I. Ovaj podatak iznosi Lj. Jovanović u članku „Novine o starim srpskim novcima“, nastavnik V 1894. godine.

- G. Čremošnik (slavija br. 7 Prag 1928. g) u članku „Prilozi dubrovačkoj i srpskoj numizmatici“, str. 572. objavljuje iz dubrovačkog arhiva konačni akt jedne poslovne afere.

Iz ovog dokumenta se vidi da je uterivač duga završio svoj posao i dug je jula 1276. g. isplaćen u brskovskim tj. srpskim dinarima. (Vladavina kralja Uroša I je završena u jesen 1276. g).

Slika 2

- Rastislav Marić u svom radu „Studije iz Srpske numizmatike“ 1956. g. vrstu novca opisanu ovim člankom opredeljuje kralju Urošu I. R. Marić se poziva na podatke iz dubrovačkog arhiva koji je objavio G. Čremošnik. U pomenutom radu između ostalih ostava obrađuje ostavu s nepoznatog nalazišta na jugu naše zemlje koja se nalazi u beogradskom Narodnom muzeju i navodi da dinari kralja Uroša I iz te ostave imaju istu težinu kao i mletački matapani iz iste ostave - 2,1 gr. (Ovaj podatak nije zanemarljiv pogotovo što je mereno 23 dinara Uroša I i 28 mletačka matapana)

Slika 3

- Sergije Dimitrijević u „Istorijskom glasniku 1957. g. u članku „Problemi srpske srednjovekovne numizmatike“ smatra da je ovaj novac najbrojnija vrsta srpskih dinara a i najbogatija po sitnim obeležjima na licu i naličju. To je po S. Dimitrijeviću prva vrsta srpskog novca i jedina koja bi mogla da pripada dvojici vladara. On u istom članku kaže da je razdvajanje ove vrste po vladarima već počelo (Uroš I i Milutin)

- Sergije Dimitrijević u „Enciklopediji Jugoslavije“ 1971. g. kaže da se prvi kovani novac u Srbiji pojavljuje za vreme kralja Uroša I.

- Vojislav Jovanović u časopisu „Numizmatičar“ br. 3 od 1980. g. obrađuje Tetovski nalaz (autor članka raspolaže sa 31 primerkom od ukupnog broja u nalazu od oko 225 komada) i sa podacima kojima raspolaže izvodi zaključak: „Sasvim je moguće i to da kralj Uroš I nije uopšte kovao novac, ili drugačije rečeno: nema zasad pravih dokaza da je Uroš I kovao novac!“. Verovatno da V. Jovanović nije uvažio postojanje završnog akta poslovne afere iz jula 1276. g. koju je objavio G. Čremošnik 1928. g. kao ni analizu ostave s nepoznatog nalazišta na jugu naše zemlje R. Marića (ista težina srpskih dinara i mletačkih matapana).

- Milenko Šerban, odlični poznavalac srednjovekovne srpske numizmatike, za koga je Staniša Novaković (u „Numizmatičaru“ br. 3 - in memoriam) rekao da je „... spadao u one kolekcionare na čije mišljenje i savet ste mogli uvek i u potpunosti da se oslonite...“, u svom članku („Numizmatičar“ br. 3, 1980. g.) „Razmišljanja o nekim problemima srpskog srednjovekovnog novčarstva“, kralja Uroša I ne ubraja u vladare koji nisu kovali novac.

- Staniša Novaković u „Godišnjaku grada Beograda 1986. g. knj. XXXIII u članku „Srpski srednjovekovni novac i medalje u muzeju grada Beograda“ vrstu novca opisanu u ovom članku opredeljuje Urošu I.

- Stanislav Simonović naš poznati kolekcionar u svojoj zbirci koju je dao kao legat Muzeju primenjene

Slika 4

umetnosti u Beogradu, vrstu ovde opisanog novca opredeljuje kralju Urošu I. To je u opisu ove zbirke kazala Dobrila Popović-Gaj.

- Rajko Sikimić naš priznati kolekcionar i odlični poznavalac našeg Srednjeg veka je ovu vrstu novca u svojoj zbirci opredelio kralju Urošu I (ovo sam lično video u njegovoj zbirci).

Na osnovu svega prednjeg ne izvodim nikakav zaključak niti mi je to bila namera, jer za sada ne raspolazem nikakvim novim argumentima. Namera mi je bila da ovim člankom podstaknem numizmatičare koji sakupljaju srpski Srednji vek kao i naučnike iz ove oblasti da razjasne ovo pitanje. Ovu vrstu novca u svojoj zbirci opredelio sam na sledeći način:

- dinare ove vrste bez ikakvih ili sa sitnim oznakama na licu i naličju kralju Urošu I (sl. 1, 2, 3).

- dinare ove vrste sa slovnim oznakama na licu novca kralju Milutinu, sl. 4. (Težina ovih primeraka novca u principu je manja od prethodnih.) ■

OSMANLIJSKO KOVANJE AKČA NA BALKANU

(VI)

Slobodan Srecković

Nezadovoljni situacijom u carevini, janičari su još jednom izvršili promenu na prestolu. Mustafa I je svrgnut (pri tom je bio zadovoljan, jer je i ranije prizivao i kleo mrtvog sultana Osmana II, što je zbog njega morao on da vlada). Na presto je postavljen princ Murad, jedanaestogodišnji sin sultana Ahmeta I. Prilikom smene na prestolu ulema (plemstvo) je uspela da se dogovori sa janičarima da ne zahtevaju baksis pošto je carska blagajna bila potpuno prazna.

Smjena koja je izvršena 10. septembra 1623, nije donela neke bitne promene. Kao i ranije umesto sultana vladala je valida, sultanova majka. Period kad su umesto sultana vladale žene valide i haseki (sultanova miljenica), kao i nesposobni veziri, nastavio se i za vreme vladavine sultana Murata IV. Pobune i nemiri iz prestonice prenosili su se na ostale delove carstva. Na istoku su Persijanci zauzeli Bagdad i granične oblasti prema Osmanlijskom

carstvu. Na severu su Kozaci na svojim brzim čamcima na vesla upadali i pustošili sve do predgrada prestonice. Zapadna granica carstva bila je ugrožena upadima Ugara i Venecije. Prihodi koji su se ulivali u carsku blagajnu bili su prepолоvljeni. Korupcija i nepotizam na svim nivoima vlasti podrivale su stubove carstva. Svaki položaj bio je na prodaju, kako državni tako i verski. Čak je i mesto carigradskog patrijarha davano onome, ko bi najviše platio.

Za vreme Murata IV nastavile su proizvodnju akča one kovnice koje su i do tada bile vrlo produktivne: Kostantiniye, Edirne, Sofya, Yenisehir, Uskup i Belgrad, kao i Novaberda, Siroz (ili

Siroz) i Sidre Qapsi koje su bile mnogo manje produktivne. Treba napomenuti da je kovnica akča u Beogradu (koja je za nas i najinteresantnija), uz akče sa godinom (1032) proizvodila i akče na čijem se reversu ne nalazi godina stupanja sultana na presto. Nikada ni pre ni posle toga ni jedna kovnica nije kovala ovakve akče. Mada su jedinstvene, one nisu retke u odnosu na akče (sa godinom) iz nekih drugih kovnica. To nam ukazuje da je kovnica u Beogradu bila vrlo produktivna i da je urađeno više kalupa reversa, bez godine, za njihovu izradu.

Osim tih kovnica ponovo su otvorene i one koje su ranije radile za vreme vladavine sultana Ahmeta I, a za vreme sultana Mustafe I i Osmana II bile zatvorene. Kovnica akča u Kratovu prema dosadašnjim saznanjima nije radila u vremenu od 1603 - 1623. godine. Ponovo je otvorena za vreme vladavine sultana Murata IV, ali je radila u kratkom periodu

što se može zaključiti prema retkosti akča. Osim kovnice u Kratovu ponovo su otvorene i kovnice akča u Solunu (turski = Selanik) i Kipru (turski = Kıbrıs). Akče kovane u ovim kovnicama izuzetno su retke, što ukazuje na to da su te kovnice radile u kratkom periodu i uz malu produkciju.

Trgovinske veze i obnovljeni mirovni ugovori sa hrišćanskim državama doprineli su širenju varoši i gradova. Na teritoriji današnje Bugarske u gradu Nikopolju (turski = Nigbolu) otvorena je nova kovnica akča. Ova kovnica je radila vrlo kratko te su i akče proizvedene u njoj vrlo retke. Tada je otvorena i kovnica u Provadiju (turski = Prevadi), mestu u blizini Varne. I akče iz te kovnice su izuzetno retke.

Akča kovana u Beogradu
1032. AH

Akča kovana u Nigbolu
1032. AH

Za vreme vladavine Murata IV otvorena je i kovnica u Sarajevu (turski = Saray), koja je izrađivala akče. Sedište beglerbega (glavni grad Rumelije) je do 1580. godine bilo u Sarajevu, kada je preseljeno u Banju Luku, a Sarajevo je ponovo postalo glavni grad 1639. Verujem da je kovnica akča u Sarajevu otvorena pre nego što je sedište beglerbega „vraćeno“ u taj grad. Ovo se može zaključiti ukoliko se upoređi retkost akča prema onim, kovanim u drugim kovnicama. Drugim rečima akče kovane u Saray-u su češće u nalazima nego akče iz kovnica Nigbolu, Prevadi ili čak Kratova.

(1) Akča kovana u Saraju 1032. AH

Nalazi akča koje su kovane na Balkanu u XVII veku bitno se razlikuju od nalaza iz oko-

(2) Akča kovana u Saraju 1032. AH

نِغْبُولُ

Nigbolu

پَرِوَادِي

Prevadi

سَرَايِ

1. Saraj

سَرَايِ

2. Saraj

اِبْرَاهِيْمِي

Ibrahim

line Istanbula. Prvi poseduju akče koje su skoro sve opsecane, lošeg su kvaliteta, tako da je teško odrediti ne samo u kojoj kovnici su otkovane nego i za vreme kog sultana. U tim nalazima, veliki procenat je i falsifikovanog novca, izrađenog od lošeg srebra ili od drugog posrebrebnog metala. Natpis na njima je urađen po modelu akča koje su bile najčešće u opticaju (Kostantiniye, Edime i Novaberda). Prema tim sačuvanim akčama, kalupe za falsifikate su izrađivale osobe koje su bile ili polupismene ili nepismene tako da tekst na njima nema nikakvog smisla. Akče u

nalazima iz okoline Istanbula su dobro očuvane, neopsecane i tekst na njima je lako pročitati. Ukoliko se nađe neka falsifikovana akča, ona je izuzetno dobro urađena. Ovo nam ukazuje ne samo na ekonomsku situaciju nego i na kontrolu vlasti u carstvu. Tada su i postojali državni službenici koji su kontrolisali novac ne samo na tržištu, već su i presretali putnike i proveravali ispravnost novca u kesama ili džepovima. Oblasti udaljenije od prestonice manje su bile kontrolisane (slabiji uticaj centralne vlasti), podanici su bili obespravljani i ostavljeni na milost i nemilost lokalnih begova. Namesnici oblasti ili gradova, često su menjali te su svoju vlast (bez kontrole) koristili samo za brzo bogaćenje.

Do danas je registrovan samo jedan tip aversa akča, koje su kovane u Rumeliji za vreme vladavine sultana Murata IV. Na aversu tih akča je u tri reda napisano: „Sultan Murat sin Ahmeta Hana“ („Sultan Murad bin Ahmed Han“). Za revers je kod svih kovnica korišćen jedan tip. Taj tip se ustalio još u vreme vladavine sultana Murata III, a na njemu je natpis u četiri reda: „Svetla mu pobeda (bila), kovano, ... 1032“ (Azze nasruhu duri be ...1032). U kovnici Novaberda osim prvog tipa

Avers akča kovanih 1032. AH

reversa koji je upotrebljen za kovanje akča i u ostalim kovnicama Rumelije, registrovan je i drugi tip a on je izuzetno redak. Natpis na tom tipu je isti kao i kod prvog, ali on nije upisan linearno nego cirkularno. Tekst se može pročitati ukoliko se akča okreće oko svoje ose. Ovaj tip reversa je korišćen i za vreme vladavina sultana Mehmeda II, Sulejmana I i Murata III.

Revers akče kovane u Novom Brdu 1032. AH

Sultan Murat IV je uspeo da zaustavi (makar na kratko) propadanje carstva, pa ga istorija ubraja u uspešnije vladare. Sultan, pijanica, „koji je bio nezasić za zlatom i krvlju“ (kako ga istorija opisuje) umro je februara 1640, a na prestolu ga je nasledio mlađi brat.

Sultan Ibrahim je do smrti Murata IV držan u „kafazu“, a bio je jedini brat koga prethodni sultan nije dao umoriti. Nisu ga interesovali državni poslovi, što je verovatno bila posledica dugog zatočenja, već je sve vreme

provodio u haremu. „Bio je razbludan i raspustan“, konstatuju istoričari za njega.

Akča kovana u Konstantiniji
1049. AH

Za vreme ovog sultana zabranjen je rad svim kovnicama novca osim onoj u prestonici. Do sada su registrovana samo dva tipa akča iskovanih u Konstantiniji za vreme vladavine sultana Ibrahima. Za prvi tip aversa korišćen je dizajn i linearni natpis po ugledu na kovanja prethodnih sultana. U tri reda pisalo je

„Sultan Ibrahim sin Ahmeta Hana“ (turski = Sultan Ibrahim bin Ahmed Han). Na reversu ovih akča u četiri reda pisalo je: „Azze nasruhu duri be Kostantiniye

Akča kovana u Konstantiniji
1049. AH

1049“. Drugi tip akča, koji je registrovan nedavno, izrađen je po uzoru na one koje su kovane u Misiru (Kairu). Natpis na aversu tih akči je: „Ibrahim bin“, upisano u krugu, koji je u sredini, a po obodu je „Sultan Ahmed Han azze nasruhu“. Natpis na reversu je:

Hullide mulkehu (Bože zaštiti vladarevo), iznad ornamenta - „Duri be, Kostantiniye, 1049“ ispod ornamenta. Ove akče su izuzetno retke, a na osnovu tipa kako aversa tako i reversa i citata Hullide mulkehu, verovatno

Akča kovana u Konstantiniji
1049. AH
(verovatno jubilara)

su iskovane 1647. godine (1055 AH), pred kraj vladavine sultana Ibrahima. Konstantinija, prestonica Osmanlija, osvojena je maja 1453 (Rebiul ahir 855. AH), a dvestotine hidžrskih

(lunarnih) godina kasnije, maja 1647 (Rebiul ahir 1055. AH), verovatno je ovim akčama obeležena godišnjica. Činjenica da su ove akče izuzetno retke, i da je taj tip urađen u prestonici, po uzoru na akče Mehmeda II (kovanja 855 - 865 AH), potvrđuje pretpostavku da su kovane 1647. godine.

Sultan Ibrahim je svrgnut sa prestola 8. avgusta 1648. a na presto postavljen njegov najstariji (7 godina star) sin Mehmed. Pobunjenici na čelu sa muftijom inicijatori svrgavanja, plašeci se osвете sultana Ibrahima, naredili su da se svrgnuti vladar zadavi 18. avgusta 1648. godine. ■

NUMIZMATIČKI ČASOPIS "dinar" • Izdaje: SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO – BEOGRAD • Redakcija: MILADIN MARKOVIĆ, LAZAR GERIC, ZORAN ILIĆ, urednik • Lektor i korektor: DUŠAN IVANOVIĆ • Tehničko uređenje i DTP: GRAFEMA, Beograd • Tiraž: 600 • Štampa: GTP "PANGRAF", Beograd • Adresa redakcije: Makedonska 21, 11000 Beograd • Tel/fax: 011/ 3228-261 i tel: 011/3223-621 • Br. ž. r. SND: 40811-620-6-16--315-53-721 Beobanka, Beograd

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije br. 413-3282/96-03 numizmatički časopis "dinar" jeste proizvod iz člana 32 stav 1 tačka 12 Zakona o akcizama i porezu na promet na koji se ne plaća porez na promet.

Rešenje ukrštenice:	rea, n, da, i akča, medalja_za, nerr o, p, revnost, d, aa plio, raub rand, delhi bojan, k, lp, eja, t antologijske, slik ena, geneza, ujak, ne razgovor, sb, udaljen	a, ars, il, tumbas, na heladi, era, krig kermod, ciril, bue, r asa, b, m, ri, alapača rkl, otava, eki, Stih urađeno, promet, lo dosežan, infinitiv osinjak, politen, ju trakija, ilijada
---------------------	--	--

NOVAC DRUGE BUGARSKE DRŽAVE

(II)

Vasil Aleksandrov Damjanov

Veći novi nakaz srednjovekovnog novca može da opovrgne mnoge ranije teorije. Inače najviše stara je balkanologična i numizmatička teorija koja je sveo na veliku broj nejasnoća. Jednu od dilova bugarske srednjovekovne numizmatike predložio je ovaj autor. On pokušava da razmišlja o novcu V. A. Damjanov numizmatičar u Bugarskoj i stručnjak za arheološki i numizmatički novac numizmatičar u od omladine čitajmo.

VIII. SVETOSLAV TERTER (Todor Svetoslav) 1300-1322.

Bakarni novac:

22. varijanta A, skifat,
20 mm, 1,8 g23. varijanta B, skifat,
20-22 mm,
1,6-1,8 g

Srebro:

24. groš, 22 mm,
1,2-1,7 g

IX. MIHAIL ŠIŠMAN (1323-1330)

Bakarni novac:

25. tip I, skifat, 20 mm,
1,1-1,5 g

26. tip II, 18 mm, 1 g

27. tip III, 17 mm, 0,9 g

28. tip IV,
20 mm, 1,5-2,2 g

Srebro:

29. tip I, groš,
18-22 mm,
1,4-1,7 g30. tip II, groš,
18-22 mm,
1,4-1,7 g31. tip III, groš,
20-22 mm,
1,5-1,6 g

**IXa. MIHAIL ŠIŠMAN SA
SINOM IVANOM STEFANOM**

Bakarni novac:

32. varijanta A,
skifat, 20 - 21 mm,
1,4 - 1,7 g

- 32a. varijanta B,
skifat, 20mm,
1,4 - 1,7 g

**IXb. MIHAIL ŠIŠMAN SA
ŽENOM IRINOM (TEODORA)**

Srebro:

33. tip I, groš,
18 - 20 mm,
1,4 - 1,7 g
1324-26. godine

34. tip II, groš,
18 - 22 mm,
1,4 - 1,7 g
1324. godine

Novac Mihajla Šišmana - tipovi I i II - srebro i Mihajla Šišmana i Irine (Teodora Paleolog) doskora je smatran novcem cara Mihajla Asena sa majkom Irinom (1246 - 1257). Poslednjih godina, najviše na osnovu proučavanja kolektivnog nalaza iz sela Tiševica, oblast Vračanska, sasvim argumentovano je dokazano da je novac tih tipova kovan prvom polovinom XIV veka. Neki specijalisti su mislili da je to novac sina Ivana Aleksandra - Mihaila Asena, bazirajući se na imenu koje je ispisano na novcu. Proučavajući nalaze u kojima je bio i ovaj novac, ustanovljeno je da potiču iz treće dekade XIV veka - najkasnije (prema venecijanskom i srpskom novcu u nalazu) su kovani 1321, jer su odlično sačuvani. Bez osnova na isorijske činjenice V. Penčev je izneo svoje mišljenje da je novac kovan posle 1340, a da postoji mogućnost da je sina Ivana Aleksandra. Ne postoje istorijski podaci da je bugarska država podeljena na dva samostalna carstva u to vreme, kako bi proizišlo, ukoliko bi se bazirali samo na natpisu na novcu. Ovo je još manje verovatno, kada se zna da je Ivan Aleksandar kovao novac, na kojem je predstavljen zajedno sa sinom, čak do svoje smrti - 1355.

**NOVAC SA IMENOM „ASEN“,
ISPISANIM DVA PUTA**

Do pre nekoliko godina za ovaj novac se smatralo da je „sigurno“ datiran, i da je kovan za vreme Mihaila Asena. Proučavanja poslednjih godina utvrdila su da je to novac iz XIV veka. Za sada nema dovoljno ubedljivih podataka da bi se ustanovilo kom bugarskom vladaru pripadaju. Nedostatak titule vladara je još jedana interesantna činjenica, pogotovo što to

Srebro:

35. groš,
20 mm. 1,3 - 1,4 g

nije karakteristika za kovanje srebrnog novca iz tog perioda. Nadamo se da će budućnost naći pravi odgovor po pitanju ovog novca.

**X. IVAN ALEKSANDAR
(1331-1371)**

Bakarni novac:

36. tip I, varijanta A,
skifat,
19 - 22 mm, 1,5 - 2,1 g

- 36a. tip I, varijanta B,
skifat, (1331-37)

- 36b. tip I, varijanta B,

37. tip II,
19 - 21 mm,
0,8 - 1,6 g (Šumen 7)

39. tip IV,
20 - 22 mm,
1,2 - 2,1 g (Červen)

41. tip VI,
18 - 20 mm, 1,1 - 1,8 g

38. tip III, skifat,
19 - 22 mm,
1,0 - 1,5 g (Červen)

40. tip V, skifat,
18 - 20 mm,
1,0 - 1,2 g (1331-33)

Srebro:
42. groš,
20 - 22 mm, 1,4 - 1,6 g

Kupujem i prodajem

— STARI NOVAC —
— ORDENJE —
— SABLJE i BODEŽE —

Dragan Stanisavljević
mob. tel. 063 200 887

Enciklopedija numizmatike (I)

Vladimir Mudri

U sledećih nekoliko brojeva objavljujemo delove obimnog tridesetogodišnjeg rada gospodina Mudrija, uz nadu da će ovo delo ugledati svetlost dana, na radost mnogih numizmatičara

AAFF

Skracenice od: auro, argento aere flando feriundo. Na novcu antičkog Rima prikazano i skraćeno: III VIRI A A F F. U vreme republike tresviri monetales (tročlana grupa kovničara) bili su državni upravnici kovnice, koji su, kako titula glasi, imali zadatak da tope, bakar, srebro i zlato i da liju, kuju i izrađuju novac. Ako se glagolu ferio, ferire usvoji značenje = udarati (proizvoditi), a glagolu flare = topiti ili liti, to ukazuje, kako to potvrđuju zaokružljene ivice napravljenog novca, da su pri kovanju korišćeni prethodno

Slika 1

izliveni kolutiči (rondele), koji su naknadno, pretpostavlja se, u užarenom stanju, kovani.

Tresviri monetales su se ubrajali u kolegijum: magistratus minoris tj. niže činovnike- izvršioce magistrata sa jednogodišnjim mandatom, ali se čini da nisu morali da deluju kolegijalno, jer je na jednom delu novca iz perioda Republike, naznačen samo jedan član kolegijuma. Na osnovu povoda da su tresviri bili odgovorni za kovanje zlatnika, a prve spominju u periodu republike Plinius i Pomponius čije kovanje vezuju za jednu državnu svetkovinu 334. g. p. n. e. pro-

Slika 2

ističe da se početak delovanja tresvira može datirati pre 334. g. p. n. e. Na srebreniku konzula C. Claudius-a Pulhera-a, iz god. 92. p. n. e. nalazi se oznaka tresvira, pa se slično tako može zaključiti da je delatnost tresvira započeta pre 92. g. p. n. e.

U Periodu C. I. Cezara, 44. g. p. n. e. kolegijum tresvira je povećan za po jednog člana, i u tom sastavu su započeli aktivnost kovanja aureusa Cezara i Avgusta. I na bronzanom i na bakarnom novcu iz početnog perioda vladavine Avgusta, još se pominju imena tresvira, upravnika kovnice, kao na pr.: Surdinus, Lurius Agripa i Quintus Sulpicus, uz dodatak: III VIRI A A F F.

Na novcu docnijeg perioda Avgusta iz bronzne se imena tresvira ne pominju, a ostaje samo oznaka S. C. (po odobrenju Senata). Dalja kovanička delatnost uz oznaku kolegijuma tresvira monetales, se ne pominje.

Na jednom as-u Avgusta, na aversu je lik imperatora sa titulama u obrubnom natpisu, a na reversu u centru oznaka S. C., i sa oznakom: A A F F i imenom M. M. Tullus u obrubnom natpisu. (LANZ=68 SI 320 kao sl. 1) Na sestercius-u, na sl. 1, iz perioda Octavianus-a Avgusta, na aversu je, u tri reda, natpis: OB CIVIS SERVATOS (u slobodnom prevodu: u službi održavalaca interesa građanstva), i lik od hrastovih grančica. Levu i desno od venca po jedna lovorova grančica. Na reversu su dva natpisa:

- u obrubu: C. CASSIUS C. F. CELER III VIR A A F F.
 - u središtu krupnijim slovima - S. C.
- Težina novca je 25.51 g.

Na as-u, na sl. 2 (LANZ 68 sl. 321), iz perioda O. Avgusta, na aversu je natpis:

TRIBUNIC POTESTAS CAESAR AVGVSTVS, sa likom glave Avgusta udesno.

Na reversu je u obodno natpisu: CASSIUS CEL(L?)ER III VIR AAAFF, a u središtu, krupnijim slovima: S. C. Težina (patiniranog) primerka je 10,66 g.

Aleksandar III Veliki (Makedonski) (336-323). g.p.n.e.

Aleksandar III je od oca Filipa II nasledio bogate rudnike srebra i zlata. To mu je omogućilo obilna kovanja srebrenjaka i zlatnika, najam velikog broja plaćenika i vođenje osvajачkih ratova. Po uzoru na antičke drahme i tetradrahme, obilna kovanja istovremeno je započeo u oko 100 ondašnjih kovnica. I pored stilskih varijanti, njegov novac zadržao je jednoobraznost i visok umetnički nivo. Na reversu tipične tetradrahme prikazan je Zeus na prestolu, sa orlom u desnoj ruci. Tip tetradrahme, sa likom Aleksandra ogmutoг kožom nemejskog lava, ima verovatno primese sa likom Heraklesa. Po pretpostavci koju je potsticao Aleksandar Veliki, Herakles je smatran kao mitološki predak dinastije Argeada.

Slika 3

Iako su kovanja Aleksandra najmasovnija u antiци, a obavljana iz zlata, srebra i bronce, njegov novac je danas prilično redak. Posle Aleksandrove smrti upravu su (i pored brojnih uzurpatora) preuzele njegove četiri vojskovođe-satrapi. Oni nastavljaju da koriste Aleksandrov novac, a nastavljaju i kovanje sa njegovim likom sve do sredine 2. v. p. n. e., sa dodatim atributima Aleksandra, kao sina boga Amona (ovnujski rogovi). Osvajanja Aleksandra III Makedonskog prostirala su se od Antičke Makedonije do preko reke Indus-a u Indiji, i od priobalja Crnog mora do Libijske pustinje i Etiopije.

Slika 4

Posle smrti Alexandra, njegova imperija se raspala na Satrapije, kojima su upravljali Dijadosi (naslednici): Antigonidi u Makedoniji, Seleukidi u Siriji, Ptolomeji u Egiptu i dr. Osim ovih najmoćnijih, posle raspada imperije, poznata su još neka manja kraljevstva, čiji je novac poznat kao: Maloazijski novac. Antička Makedonija, sem Aleksandra III, obuhvata: Aleksandra Filhelen-a (Philhelen), Filipa II, te Antigonide.

Na tetradrahmi na sl. 3 na aversu je prikazana glava Heraklesa, sa pogledom u desno, pokrivena skalpom nemejskog lava. Na reversu je natpis:

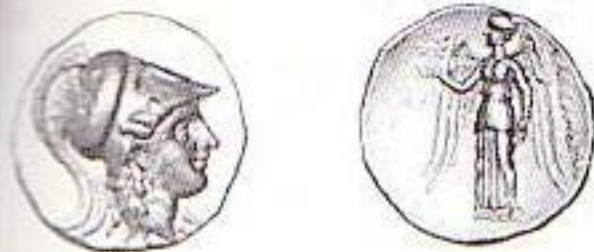

Slika 5

BASILEOS ALEXANDROY i lik Zeusa u sedećem stavu sa orlom u desnoj i skiptrom u levoj ruci, sa pogledom u levo. Pred njim je šlem i monogram kovnice, a pod prestolom monogram magistrata. Tetradrahma je teška 16,51 g i većeg je prečnika od prosečnog.

Na posthumnoj tetradrahmi na sl. 4, iz kovnice Pele, iskovanoj u periodu 286-281, g.p.n.e, na aversu je lik glave Aleksandra, sa diademom i rogovima Ammona, kao božanskim znacima, sa pogledom desno. Na reversu je natpis:

BASILEOS/LYSIMAXOY i lik Athene ispred koplja, u sedećem stavu, sa Nikom u desnoj i na štit naslonjenom levom rukom sa pogledom u levo. Pred njom je monogram kovnice obuhvaćen u vencu i monogram magistrata. Težina tetradrahme je 17,22 g.

Slika 6

Na sl. 4 prikazan je zlatnik-dupli stater Aleksandra III Velikog, iskovan u Amfipolisu (Amfipolis), u periodu 330-320. g. p. n. e. Na aversu je lik glave ATHENE, u dubokom reljefu, u smeru desno. Na glavi ima korintski šlem, dekorisan likom sklopčane zmijske: kosa joj je sa gusto uvijenim kovrdžama. Ispod šlema prikazana je minduša, a oko vrata joj je ogrlica. Dva pramena ispod vrata su samo verno preneti dva pramena rasute kose, detaljnije prikazane na stateru na sl. 5 iz kovnice Ake Ptolemaios.

Na reversu je natpis: ALEXANDROY i lik NIKE, u stojećem stavu, u levo, držeći desnom venac, a levom rukom tzv. stylis, dve krstoobrazne štake, atributa NIKE. Sa leve strane NIKE je dvoušni trbušasto-kupasti vinski sud kao simbol kovnice, Težina zlatnika iznosi 17,15 g.

Zlatni stater na sl. 6 je iskovan u nepoznatoj kovnici Azije, sa stilskim odlikama kovnice Ake Ptolemios. Glava ATHENE sa smerom u desno, je pod korintskim šlemom koji je dekorisan sklopčanom zmijskom, a kosa joj je rasuta (leprša na vetru). Na reversu je natpis: ALEXANDROY; lik NIKE je u stojećem stavu u levo. U desnoj ruci drži venac. Nema monograma niti simbola kovnice. Težina statera iznosi 8,57 g.

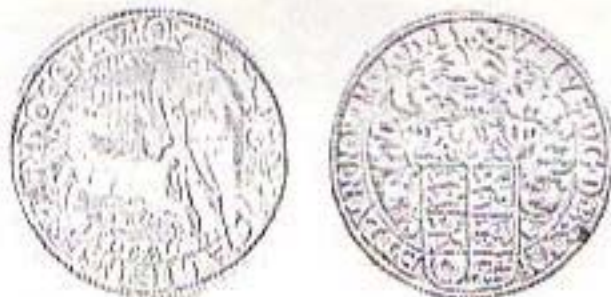
ALHEMISTENTALER

Alhemistentaler je nemački numizmatički naziv za talire alhemičara. Pod ovim talirima podrazumevaju se:

a) Različiti taliri iskovan iz srebra koje je, navodno, dobijeno postupkom alhemičara. Poznato je da su alhemičari obavljali aktivnost tehnologa u srednjovekovnim rudnicima srebra. Oni su zapazili da rudne žile srebra, pri vrhu tla, čine skoro čisto tzv. samorodno srebro, ali da te žile prelaze u rude olova sa manjim sadržajem srebra, ukoliko se, duž žile, dublje prodire u zemlju.

Alhemičari nisu obratili pažnju da je delovanje atmosfere oksidisalo, usitnjavalo, ispiralo i uklanjalo neplemenite komponente rudnih žila, posle čega je, pri vrhu, u nivou tla, ostajalo samorodno srebro. Alhemičari su izveli pogrešan zaključak, da bi trebalo da važi i obratni postupak: da se polazeći od olova može dobiti čisto srebro. Bilo je više istraživačkih pokušaja, a najpoznatiji su oni iz: Hessen-Darmstadta iz 1717, Holstein-Gottropa, Sachsen-Lauenburga, Brandenburg-Bayreutha iz 1679. g. i dr.

b) U Alhemistentalere ubrajaju se i oni taliri koji su označeni znakom alhemičara (lobanjom, peščanim časovnikom i naočarima), za koje se ne naglašava da se do novčanog metala došlo postupkom alhemičara. To su, pre svega, taliri Erfurta iz 1617., 1632., i 1633. g. U ovu grupu spada i tzv. Brillentaler. (Brille = naočari) (v.).

Slika 7

c) U Alhemistentalere se takođe ubrajaju danski poludukati iz 1674. g., sa natpisom: VIDE MIRA DOMINI (vidi čuda gospodnjeg), sa prikazanim likom naočara, koji je upućivao na priznanje alhemičarima povodom ostvarenja kovanja poludukata.

Alhemistentaler Braunschweig-Lüneburg-a; podvrsta Brillentalira iz 1537. g., na čijem aversu je lik konja Ramela (v.), u smeru levo, i tzv. Wildemann (divljan), zaštitnik rudne planine Harz, sa desne strane. Wildemann drži u levoj ruci svetiljku. Ispod svetiljke je: lobanja, peščani sat i naočare, tj. simboli alhemičara. U obrubnom natpisu, samo početnim slovima (u skraćenici) stoji: „ja nudim na upotrebu sebe (tj. srebro-sebe) na uslugu drugim“.

Drugih 15 početnih slova u obrubu znače (u slobodnom prevodu sa latinskog): „Ja se sjajim (srebro), čime pomažem siromašnima koji sami sebi ne mogu pomoći“. Nad glavom konja Ramela su četiri slova, (skraćenice), sa značenjem: „Ako ja (srebro) ne želim da škodim, zašto bi meni škodili“.

NEPOZNATE NOVČANICE IZ 1953. GODINE

Zoran Ilić

- Prvih deset godina posle Drugog svetskog rata predstavlja period koji sakriva mnoge, pa i numizmatičke tajne. Nedavna pojava dve nepoznate novčanice samo je jedan korak ka njihovom otkrivanju.

„LOKOMOTIVA“ NIJE BILA SAMA !

Odgovor na pitanje da li je 1953. godine bila puštena u opticaj samo novčanica od 100 dinara (poznata kao „lokomotiva“) stigao je nedavno u obliku vrhunskog iznenađenja.

Dva konačna predloga za novčanice od 500 i 1000 dinara iz 1953. godine sigurna su potvrda da se planiralo da „lokomotiva“ ne bude jedina novčanica sa godinom izdanja 1953, ali mnoga pitanja vezana za ovu seriju i dalje ostaju bez odgovora.

Ovaj događaj naročito dobija na težini ako se u obzir uzme činjenica da u numizmatičkoj (i bilo kojoj drugoj) literaturi nije bilo ni nagoveštaja da je bilo u planu izdavanje ovih novčanica.

Nijedne fotografije! Ni jedne jedine reči!

Novčanica od 500 dinara iz 1953. godine
dimenzije: 180 x 72 mm

Novčanica od 1000 din, iz 1953. godine
dimenzije: 180 x 72 mm

SLIČNOST SA PRETHODNOM SERIJOM

Istorija je htela da ove novčanice dožive sudbinu „informbirovske serije“ (16 novčanica iz 1949-1951. godine) ali u težoj formi: dok su prethodne bile odštampane, ali ne i puštene u opticaj, kod njih se stalo samo na predlozima.

Treba obratiti pažnju i na sličnost kod ovih serija:

- motivi sa prednje strane hiljadarke iz 1949. godine uzeti su za naličje novčanice od 500 dinara

- motivi koji se nalaze na drugoj strani novčanice od 1000 dinara iz 1949. predstavljeni su i na naličju hiljadarke iz 1953.

- čak i lice novčanice od 1000 dinara iz 1953. godine neodoljivo podseća na prednju stranu partizanske pedesetodinarke iz 1950. godine.

- ipak, najveća sličnost je kod novčanica od 100 dinara iz 1949. i 1953. tj. novčanice su iste, a razlikuju se jedino po boji, potpisima i godini izdanja.

(Svaka sličnost u potpunosti je opravdana, ako se uzme u obzir podatak da su autori svih navedenih novčanica isti: Božidar Kocmut, Tanasije Krnjajić, Omer Mujadžić i Miodrag Petrović).

NAJLEPŠE POSLERATNE NOVČANICE ?

Kod novčanica iz 1953. godine imponuje preciznost, sklad boja i likova, kao i kvalitet

štampe i papira. One po mnogo čemu predstavljaju pravo remek-delo i pravu sliku perioda u kome su nastale.

Možda će nekome zasmetati naglašeni soc-realistički radničko-seljački motivi, koji su korišćeni za izradu ovih novčanica. Njima treba predložiti da ih uporede sa novčanicama iz svojih novčanika.

Bude li, pak, onih, koji se oduševavaju njihovom lepotom, poredenje sa

novčanicama iz kolekcija nije preporučljivo, zbog činjenice da su najlepše novčanice posleratnog perioda samo „sanak pusti...“

Novčanica od 1000 din iz 1949. godine
(služila kao model)

Dok partizanska četa 1950. godine samo izviđa teren, 1953. već juriša i bombe baca!

METALNI NOVAC SRBIJE NA RAZGLEDNICAMA

Eduard Nojman

Klasični prikazi metalnog novca na razglednicama datiraju od prve decenije dvadesetog veka. Pojavili su se naglo i serijski u Austro-ugarskoj, Nemačkoj, Francuskoj i Engleskoj, a zatim i u mnogim drugim zemljama.

Prema materijalu koji mi je bio dostupan nameće se činjenica da su se štampanja ovakvih razglednica najpre prihvatile velike izdavačke kuće. Serije od dvanaest do dvadesetčetiri razglednice, često pakovane kao blok, prikazivale su novac različitih zemalja s tim što su novac svoje zemlje izdavačke kuće obično prikazivale na dve ili tri razglednice.

Velike imperije, kao što je Engleska, često su štampane u više različitih primeraka sa novcem svojih kolonija. U takvim slučajevima serije su bile velike i mogle su obuhvatiti pedesetak različitih razglednica.

Vrlo je verovatno da su štampane kao serije razglednice svih 44 zemalja članica UPU-a (Međunarodne Poštanske Unije) ali takvu kompletnu seriju na žalost nisam mogao nigde videti. Vezivanje iz-

danja za Latinsku monetarnu Uniju ne može se prihvatiti pošto su najveći izdavači ovakvih razglednica upravo bili u Nemačkoj, Austro-ugarskoj, Engleskoj zapravo zemljama koje nisu pripadale ovoj uniji.

Iz svega navedenog proizilazi da su tiraži i obimi serija bili diktirani procenom interesa tržišta, znači komercijalnim momentom, mada su tu bili prisutni i propaganda, politika i dr.

Skoro u isto vreme kao i u većini ostalih evropskih zemalja pojav-

iše se i u Srbiji prve karte sa prikazima našeg kovanog novca. Vrlo luksuzno štampane u reljefu sa posrebranjem i pozlatom ove naše karte ni po čemu nisu zaostajale za kartama Austro-ugarske, Nemačke i ostalih uglednih zemalja. Pojavljivale su se periodično od početka veka pa sve do dvadesetih godina sa delimičnim izmenama prikazanih moneta i u tri osnovna tipa:

1) Razglednice sa prikazima metalnog novca po gornjem delu karte i po levoj i desnoj strani dok

je u centralnom delu bila kursna lista.

2) Ista kao prethodna samo što se u centralnom delu nalazila fotografija Beograda.

3) Ista kao prethodne samo sa praznim prostorom u središnjem delu koji se mogao koristiti za pisanje.

Veoma često na razglednicama je prisutna zastava Srbije prikazana u boji i smeštena u donjem delu karte. Tekstovi na razglednicama pisani su na različitim jezicima. Često na istoj karti možemo videti osnovne pojmove napisane ili objašnjene na dva, ili čak tri jezika. Obično su to nemački, engleski ili francuski, mađa se na ovom području mogu naći razglednice sa našim metalnim novcem, a ruskim tekstom.

naručivali ovakve razglednice često u inostranstvu verovatno nemajući mogućnosti da kod svojih izdavača obezbede odgovarajući kvalitet i cenu.

ručivane, ali iz postojećeg asortimana već štampanog materijala velikih izdavačkih kuća. Interesantna je činjenica da su prikazani apoeni našeg novca jako različiti po godinama svog kovanja. Ovo se može objasniti dugotrajnim korišćenjem emisija novca kod nas što govori o stabilnoj vrednosti dinara u to vreme. Često prisustvo likova vladara iz dinastije Obrenovića pored likova vladara iz dinastije Karađorđevića može različito da se tumači.

Jedno tumačenje bi bilo da je to rezultat prisustva različitih emisija novca u opticaju, a drugo, verovatnije, izborom moneta koje je kao predlog dospelo iz inostranstva na šta su naši za to odgovorni političari (ili ljudi u vladi) pristali praveći svesno kompromis pošto je Evropa zabrinuto gledala na Srbiju i posle ubistva kralja Aleksandra I Obrenovića.

Kao najveće izdavače naših razglednica sa motivima kovanog novca možemo spomenuti sledeće: Walter Erhard, Walblingen, Stuttgart, Germany; M.H. Berlin, Schbg, Germany i možda najveća izdavačka kuća koja na svojim izdanjima ima samo oznaku H.S. M.

Očigledno je da su razglednice štampane za različita govorna područja a ne isključivo za zemlju čija je izdavačka kuća bila. To potvrđuje tekst o izdavačkoj kući i državi kojoj ona pripada koji je obično štampan negde na ivici karte.

Iz svega navedenog može se zaključiti da su interesenti (kupci)

Na žalost u Srbiji (bar po sadržaju zbirki koje je video autor ovog teksta) nije se našao niti jedan subjekat koji bi naručio štampanje ovakvih razglednica na našem jeziku. Da li je za to krivo suviše malo tržište ili neposlovnost teško je reći. U svakom slučaju razglednice su bile u više navrata na-

Jugoslovenske novčanice sa žigom (pečatom)

Inž Srboљub Jovanović

Povodom obeležavanja pedesetogodišnjice smrti našeg najvećeg naučnika, Nikole Tesle, na jedan broj novčanica (koje smo prikazali u dinaru br. 7) nalepljene su i jubilarne marke sa Teslinim likom, i zajedno sa novčanicama pečatirane već opisanim žigom.

Slika 4 – 500 dinara,
izdata 12.8.1978. sa širokim serijskim slovima

Slika 1 – 500 dinara,
izdata 1.8.1970. sa uskim serijskim slovima

Slika 5 – 500 dinara,
izdata 4.11.1981.

Slika 2 – 500 dinara,
izdata 1.8.1970. sa širokim serijskim slovima

Slika 6 – 500 dinara,
izdata 16.5.1986.

Slika 3 – 500 dinara,
izdata 12.8.1978. sa uskim serijskim slovima

Slika 7 – 5.000.000 dinara,
izdata 1993. godine

Tri akcije Niške generalne banke iz 1922. godine na 500 dinara

Akcija Negotinske pivare od 50 dinara iz 1901. godine

NOVE ŠVAJCARSKE NOVČANICE

Švajcarska nacionalna banka je pustila u promet nove novčanice od 10, 20, 50 i po prvi put, novčanicu od 200 franaka.

Nove novčanice su u potpunosti razlikuju od prethodnih. Žive su boja, sarkastični i pre liče se ruklo da predstavljaju novogodišnje svečke ili novčanice dečje nedelje. Drugim rečima: pravo ossezanje.

Kada se, međutim, bolje zagledaju, nameće se zaključak da će falsifikatori biti u velikim mukama.

Dinarsko-krunska serija (II)

Zmago Jelinič

"dinar" ima zadovoljstvo da prvi objavi odlomke iz knjige "Dinarsko - krunska serija", koja je nedavno izašla iz štampe, čiji je autor numizmatičar svetskog glasa, vrstan poznavalac oblasti koju obrađuje, i ugledni član SND.

U popisu novčanica koje je Narodna banka pustila u opticaj nisu bile navedene ni opisane novčanice od 1 dinara, 1 dinar - 4 krune, 1/2 dinara i 1/2 dinara - 2 krune.

Osnovni opis novčanica od 1 dinara i 1/2 dinara objavila je Privilegovana narodna banka Kraljevine Srbije u Službenim novinama Kraljevstva SHS br. 155, 6.12.1919, ali bez dodatnog žiga za vrednost u krunama.

U početku je nova država upotrebljavala ove dve novčanice kao svoj novac, da bi ubrzo Ministarski savet, tj. Vlada Kraljevstva SHS odlučila da je potrebno na sve novčanice, koje je država izradila radi valutne reforme doštampavati i vrednost u krunama. Na taj način bi se u narodu izbegla zabuna kod preračunavanja dinara u krune, i obrnuto.

Tako je odlučeno da se na novčanice od 1000 dinara odštampa žig 4000 kruna, 100 dinara - 400

kruna, 20 dinara - 80 kruna, 10 dinara - 40 kruna, 5 dinara - 20 kruna, 1 dinar - 4 krune i 1/2 dinara - 2 krune.

Dodatno žigosanje postojećih novčanica izvršeno je u Beogradu u Upravi fondova počev od 2. januara 1920. godine.

Kod novčanica od 1 dinara i 1/2 dinara, žigosanje je izvršeno samo na novčanicama koje su bile na lageru u trezoru, dok su novčanice koje su bile u opticaju ostale nežigosane, ali nastavile da budu zakonsko sredstvo plaćanja.

Obe strane novčanica od 1/2 dinara dobile su dodatni natpis: KRUNE 2 KRUNE KRONI.

Prilikom preštampavanja novčanice od 1 dinara napravljena je greška pa je umesto pravilnog teksta: KRUNE 4 KRUNE KRONE pogrešno ispisano: KURNE 4 KRUNE KRONE.

Zbog grešaka u pečatiranju, ovakve novčanice predstavljaju numizmatičku retkost.

Poznat je samo jedan slučaj kod novčanice od 5 dinara da na prednjoj strani nema pretiska.

Greška je otkrivena kada je već bilo kasno, i da bi se izbegli dodatni troškovi, ali i zbog vremenskog resnaca Ministarstvo finansija je 29. marta 1920. godine objavilo u Službenim novinama Kraljevstva SHS da takve novčanice ostaju sredstvo plaćanja.

Ubrzo posle opisa novčanica, 2. aprila 1920. godine Ministar finansija (V. Janković) objavljuje odluku Ministarskog saveta br. 11667 kojom se zabranjuje iznošenje dinarsko-krunskih novčanica iz države i da će onaj ko to pokuša biti kažnjen po članu 100. Zakona o finansijama za godinu 1919/20, a da će zaplenjene novčanice biti oduzete u korist države.

U avgustu iste godine, ovakva stroga odluka je ublažena, pa je dozvoljeno iznositi u inostranstvo novčanice u vrednosti od 1000 dinara.

Zamena austrougarskih novčanica (koja je bila preduslov unifikaciji dinara u novonastaloj Kraljevini SHS) nije bila moguća bez opširnije pripreme. Te pripreme su obavljene u 3 faze:

1. Prva faza je bila zabrana uvoza kruna i bugarskih levova u visini od 1000 po osobi. Naredba je donešena 12. decembra 1918.

2. Drugi korak da bi se sprečio dalji uvoz kruna i levova bio je da se sve raspoložive novčanice pečatiraju za šta je određen vremenski okvir od 25. decembra 1918 - 31. januara 1919. (Od kraja Prvog svetskog rata - 11. novembra 1918. godine pa do 25. decembra krunske novčanice su bile žigosane priručnim pečatima i takve novčanice su numizmatički daleko interesantnije).

3. Treća faza je bilo sprovođenje odluke da se na već žigosane novčanice lepe markice uz zadržavanje 20% vrednosti. Rok za markiranje ovih novčanica je bio od 26. novembra 1919. do 11. januara 1920. mada je kasnije data mogućnost da se krajnji rok produži do 10. marta 1920. ali da se izuzmu novčanice od 1 i 2 kune.

Posle završetka sve tri pripremne faze, na osnovu Ministarskog ukaza od 13. februara 1920. godine, sve krunske novčanice bile su zamenjene novčanicama koje je izdalo Ministarstvo za finansije. To su bile novčanice koje su glasile na dinare i kune (uz poštovanje odnosa 1 dinar = 4 kune) i koje su dozvolom ministra finansija od 15. maja 1920. godine imale dnevni kurs.

Na osnovu dostupnih podataka iz arhiva NBJ odštampana je sledeća količina dinarsko-krunskih novčanica:

1/4 dinara ili 25 para

u Novom Sadu	59.127.376 komada
u Zagrebu	140.000.000 komada
Ukupno	199.127.376 komada

1/2 dinara

u Zagrebu 50.569.700 komada

1 dinar

u Parizu 100.000.000 komada

5 dinara

u Parizu 50.000.000 komada

10 dinara

u Pragu 49.952.590 komada

20 dinara

u Zagrebu 14.279.753 komada

100 dinara

u Parizu 16.493.000 komada

1000 dinara

u Parizu 1.556.000 komada

Novčanice od 1, 2 i 10 kruna zamenjene su kasnije za novčanice od 1/4 dinara koje su bile izdate na osnovu Zakona od 31. decembra 1921. Zbog pomanjkanja sitnog novca Ministarstvo finansija je naredbu državnim blagajnama da više ne vraćaju u opticaj novčanice od 1 i 2 krune izdalo tek 17. jula 1921. god.

Novčanice koje je izdalo Ministarstvo za finansije Kraljevine SHS koje su glasile na dinare i krune, sa izuzećem najmanjih nominala koje su glasile samo na dinare, novoosnovana Narodna banka preuzela je kao svoje probne novčanice.

Posle 1. novembra 1920. godine, Narodna banka počnje da izdaje svoje dinarske novčanice, a 8. juna 1921.

godine dinar je proglašen jedinom državnim valutom.

Prve novčanice Narodne banke bile su 50 para tj. 1/2 dinara i 1 dinar, ali su ubrzo morale i one da dobiju pretisak u krunama, pošto se dešavalo da narod menja krune za dinare u odnosu 1:1, a ne kako je bilo predviđeno - 4:1.

Sve novčanice su žigosane ručnim pečatom i zato se pojavljuju česte razlike u nijansi boje i debljini natpisa.

Kod novčanica od 100 dinara / 400 kruna i 1000 dinara / 4000 kruna upotrebljavani su i mašinski žigovi, verovatno kod izrade poslednjih serija.

Dinarsko-krunska serija novčanica odštampana je 1919. godine i puštena u opticaj 1. februara 1920. ■

ZANIMLJIVOSTI

KAZNENI PROPISI DUŠANOVOG ZAKONIKA PROTIV FALSIFIKATORA

Član 143. Zakonika: Ako li se nađe zlatar (falsifikator) van gradova i trgova, u kojem selu, (da kuje dinare), da se to selo raspe, a zlatar izžože.

Član 144. Zakonika: Ako se nađe zlatar u gradu (da) kuje dinare bez volje careve, da se zlatar izžože, a grad da plati globu koju reče car.

Član 223. Zakonika: Zlatara (kovničara) u župama i u zemlji carstva mi, da nema nigde izuzev u trgovima gde je moje carstvo postavilo da se kuju dinari.

RUBLJA

- Rublja je novčana jedinica u Rusiji. Dobila je ime od reči „rubiti“ (seći), odnosno odseći komad metala. Kako je metal od koga je pravljen rublja „rubljen“ to se reč za obradu metala zadržala kao naziv za novac do danas.

- Platina je upotrebljavana za izradu novca u prvoj polovini XIX veka u Rusiji. To je jedini poznati slučaj da se taj metal upotrebljava u ove svrhe. Kovani su apoeni od 3, 6 i 12 rubalja, ali kada je ustanovljeno da je sadržajna vrednost monete veća od oznake nominala prestalo se sa emitovanjem ovog novca.

DVA AVERSA

- Novac sa dva aversa odnosno sa oznakom nominala (10 rupija) na obe strane emitovala je Indonezija 1971. godine u okviru svoje FAO emisije.

PORTRET ŽENE NA NOVCU

(II)

Rista Miletić

*„I gospod Bog stvari ženu od rebra koje uze Adamu i dovede je k Adamu“
Postanje: 2,22*

*„Kako si lijepa i kako si ljupka o ljubavi u milinama“
Pesma nad pesmama: 7,6*

AGRIPINA MLADA (15-59 g)

DRUZILA (16-38 g)

JULIJA LIVILA (17-48 g)

*„Takođe neću ljubiti sebe i svoju decu, više nego što
ljubim Gaja i njegove sestre“*

Kaligula

*(po Svetoniju reč je o obaveznoj rečenici kod svih
zakletvi u pismenoj i usmenoj formi).*

Tri nimfomanke su bile u incestnoj vezi sa svojim bratom a po tradiciji egipatskih faraona Kaligula je imao nameru da se oženi (ako to uopšte nešto znači u Rimu tog vremena) sa Druzilom koju je favorizovao u odnosu na druge sestre. Druzila se najčešće i pojavljuje na novcu tog perioda i obično sa pratećim tekstom: "DIVA DRUSILA" i "DEA DRUSILA". Novac na kome se pojavljuju sve tri sadrži na reversu tri figure sa ličnim imenima i obično se tumači kao personifikacija za sigurnost, sreću i slogu. Novac je izdat po nalogu i za vreme Kaligule tako da bi ta personifikacija obzirom da su i sestre bile kao brat pre mogla da se nazove licemerje. Poigramo se malo rečima i citirajmo Kaligulu:

SECURITAS

*"Kamo sreće da Rimski narod ima samo jednu
glavu"*

(izgovoreno prilikom igara u areni)

FELICITAS

"Na jedan moj mig ova glava će pasti"

(u ljubavnom zagrljaju)

CONCORDIA

"Doći ću, doći ću, ali će doći i ovaj"

(pokazujući mač, kada ga je Senat pozvao u Rim)

Obzirom na uticaj koji je Druzila vršila na svog brata cezara, njena prva želja je bila da se likvidiraju prefekt pretorijanaca Makron i njegova žena Enija koju je inače sam Makron podveo Kaliguli. Druzila je umrla 38 godine (živela je samo 22) dok po nekim istoričarima sam Kaligula ju je ubio. Julija Livila je pogubljena po nalogu imperatora Klaudija zbog razvratnog života i pripremane zavere.

Agripina pak zaslužuje posebnu pažnju jer mimo osobina koje su krasile njene sestre posedovala je i želju za vlašću.

AGRIPINA MLADA predstavlja istovremeno vrhunac i kraj rimske raskalašnosti, incesta, ambicioznosti i zločina.

Ni jednoj ženi ni pre ni posle nje nije uspelo da prođe kroz postelju tri cara. Prvo je to bio Kaligula, rođeni brat, zatim Neron rođeni sin i na kraju Klaudije rođeni stric.

Slika 7.

Sva tri imperatora su kovala novac sa njenim likom što između ostalog svedoči o neospornom uticaju koji je ova žena vršila na njih, a kod poslednja dva nije samo reč o uticaju već i suvladavini odnosno vladavini. Njena prva dva muža Gnej Domicije Ahenobarb (otac imperatora Nerona) i Gnej Pasijen Krispo su istorijski anonimusi a da se ne govori o brojnim ljubavnim avanturama zbog kojih je za vreme Kaligule bila proterana. Željna vlasti zavela je svog sina Nerona pre njegove 17. godine. Aktuelni vladar im-

perator Klaudije likvidacijom svoje treće žene Mesaline sa kojom je imao sina Britanika i ćerku Oktaviju morao je hitno biti oženjen da bi se na njega lakše uticalo. Njegov savetnik-slobodnjak Palas, koji je inače bio ljubavnik Agripine predlaže ovu za suprugu, a već u godinama imperator to prihvata. Putevi za Agripinu su otvoreni. Slika 7. prikazuje aureus sa Klaudijem na aversu i Agripinom na reversu.

Sledeći potez Agripine je usvajanje njenog sina Nerona od strane Klaudija i njegova ženidba sa Oktavijom sada već sestrom po adopciji. Taj period obeležen je interesantnim natpisima na novcu: "AGRIPINA AVGVSTA DIVI CLAVDII NERONIS CAESARIS MATER" (Agripina Avgusta žena božanskog Klaudija majka Nerona Cezara).

Slika 8

Ali Agripina nema vremena za čekanje. Godine 54. Klaudije umire otrovan pečurkama koje mu je vrila supruga servirala.

Car u 17. godini postaje Neron, dok stvarnu vlast drži Agripina što kroz postelju što kroz pretnje drugim pretendentima. (Britanikom) I taj period "ljubavi" majke i sina obeležen je na novcu (Slika 8).

Natpisi su takođe karakteristični: "AGRIPINA AVGVSTA MATER AVGVSTI". Britanik je takođe otrovan, a zbog sve većeg uplitanja u poslove imperije Neron počinje da se pribojava i za svoj život, jer ambicije njegove majke kao da nemaju kraja. Nekoliko pokušaja trovanja Agripine nemaju uspeha jer je ona stručnjak za otrove. Iscenirano potapanje broda na kome je bila Agripina ne uspeva jer je ova žena isplivala. Na kraju kada sve to nije uspelo Neron šalje pretorijance koji 59 godine Agripinu ubijaju.

Za nepunih osamdesetak godina rod Julijevaca-Klaudijevaca svojim incestnim vezama iznedrio je nekoliko izuzetno sposobnih istovremeno i zločinačkih žena, koje su koliko i njihovi muževi obeležile epohu.

Iznuđenim samoubistvom Nerona 68 g. rod se ugasio.

PLOTINA

(oko 69-130 g.
žena imp. Trajana)

Ova smirena pametna žena koja je naginjala epikurejskoj filozofiji provodila je relativno skučen život u Rimu jer joj je muž kontinuirano bio u ratnim pohodima.

Površnost kod onih kojima je bila okružena užasavala ju je ali su joj prijateljstva bila čvrsta čak i kada bi uočila da ti prijatelji prave greške.

Imala je bujnu kosu uvijenu u teške pletenice po modi tog vremena, i glatko umno čelo. (Slika 9).

Slika 9. Uvećana predstava Plotine na novcu

Pamćenje je imala izuzetno i nikada joj se nije dogodilo da dugo okleva ili da prebrzo donosi odluke. Njena sklonost ka filozofiji kao i poznavanje književnosti intelektualno a potom i prijateljski su je povezali sa jednim od Trajanovih vojskovođa. Bio je to Hadrijan. Čineći mu u početku sitne usluge kao što je pisanje govora za imperatora, potom ubedivši muža da svoju unuku Sabinu uda za Hadrijana trasirala je put budućem caru. Kada je Trajan na povratku sa jednog od svojih pohoda umro na Siciliji 117 godine, Plotina je krila njegovu smrt sve dok o tome ne bude prvi obavешten Hadrijan. Po testamentu za koji mnogi istoričari tvrde da ga je Plotina iznudila od Trajana na samrtnoj postelji kao i adopcija Hadrijana od strane Trajana za koju se opet tvrdi da nije pravno izvedena naslednik je postao Hadrijan. Ovim aktima bili oni veni ili ne izbegnut je građanski rat. Po smrti muža Plotina se povukla u svoju vilu u Rimu posvećujući se svojim knjigama i filozofiji. Prijateljstvo sa Hadrijanom je trajalo sve do njene smrti oko 130 godine.

FAUSTINA STARIJA

(žena imperatora Antoninusa Piusa
138-161 g.)

Retko se koja žena tako često pojavljuje na novcu kao što je to slučaj sa Faustinom. Obostrano velika ljubav, srećan i složan brak kao i lepota te žene inspirisale su njenog supruga da emituje veliki broj novčića sa njenim likom.

Slika 10.

Slika 10 predstavlja Faustinu na srebrnom denarijusu, sa natpisom "DIVA FAVSTINA".

JULIJA DOMNA

(žena imperatora Septimija Severa 193-211 g.)

Verovatno je za ovu caricu iskovan najviše novca jer samo njen muž Septimije je iskovao oko hiljadu različitih komada, a novac sa njenim likom je kovao i njen sin imperator Karakala. Slika 11 prikazuje dve varijante denarijusa Julije Domne. Na jednoj je natpis: IVLIA PIA FELIX AVG, a na drugoj: IVLIA AVGVSTA.

Slika 11.

Očigledno je da je između dva kovanja došlo do modnih promena jer frizure carice su različite. Za vladu njenog muža došlo je i do mnogo drastičnijih monetarnih promena. Izuzetno teška finansijska situ-

acija imperije dovela je do "kvarenja" novca tako da je kod denarijusa smanjena količina srebra prvo za 75% a potom za čitavih 98% što znači da se kovao posrebrnjeni bakami novac.

JULIJA MEZA

(baba imp. Elagabala
218-222 g. i rođena sestra Julije Domne)

Samo je izuzetna ambicija Julije Meze dovela Elagabala na vlast iako je ta vladavina trajala veoma kratko. Imao je samo 14 godina kada je postao car i normalno je da je poslove imperije vodila Julija (Slika 12).

Slika 12.

Novac je kovao i za sve tri žene Elagabala (Julija Paula, Akvila Severa i Anija Faustina) ali je očigledno da su one kao takve bile beznačajne i bez uticaja.

JULIJA MAMEA

(majka imp. Aleksandra Severa 222-235 g. kome je takođe baba bila Julija Meza)

I Aleksandar Sever je u svojoj 14. godini doveden na presto uz pomoć svoje majke, Julije. U takvim uslovima normalno je da je upravljanje Imperijom faktički bilo u rukama majke, i naravno, babe.

Slika 13: Denarijus Julije Mamee

Uopšte, karakteristika dinastije Severa je upravljanje carstvom od strane žena. Uostalom i natpisi na novcu to govore: IVLIA MAESA AVG, odnosno IVLIA MAMEA AVG. Godine 235 i Aleksandar Sever i Julija Mamea su ubijeni u zavjeri.

ЗАКОН О ОРДЕНИМА И МЕДАЉАМА

(проглашен 23. јануара 1883, обнародован у српским новинама 26. јануара 1883, зборник XXXVIII, 440; измене и допуне тог закона од 24. јануара 1900, обнародоване у српским новинама 29. јануара 1900, зборник LV, 87)

Члан 1.

Ордени су знаци признања, које Краљ даје у намери да награди заслуге према Краљу, Краљевском дому, или према држави по свим гранама државне управе и народнога живота.

Члан 2.

Ордене даје Краљ или сам из свога властитога побуђења, или на предлог појединих министара.

Члан 3.

Ордени који се данас потврђују или установљавају јесу:

Орден двоглавог Белог Орла, који се установљава у спомен обновљења Краљевине за све заслуге наведене у члану 1 - ом овог закона;

Орден Таковскога Крста, који је установљен од Књаза Михаила 1865 године, а допуњен законом од 15 фебруара 1878 г. у цели наградивања пожртвовања и заслуга стечених за независност и ослобођење;

Орден Светог Саве, који се установљава у цели наградивања заслуга стечених за просвету, књижевност, цркву и лепе вештине.

Члан 4.

Поред ордена двоглавог Белог Орла, који се установљава за спомен обновљења Краљевине, сковаће се за тај помен још и нарочита медаља са натписом: „Обновиоцима Српске Краљевине благодарна Отаџбина“. Ту медаљу добиће по самом овом

Орден Белог орла

закону само Краљ, чланови Народне Скупштине и министри од 22 фебруара 1881.

Члан 5.

Ордени се могу установљавати само законом. Медаље може Краљ сам установљавати, путем уредбе, коју ће премапотписати министар

председник и канцелар Краљевских ордена.

Члан 6.

Ближа опредељења о облику и ношењу ордена прописује Краљ указом и уредбом о томе. Указе и уредбе о томе премапотписује канцелар Краљевих ордена.

Члан 7.

Сви ордени установљени овим законом имају пет редова.

Краљ опредељује који ће се ред коме дати. Али од ордена двоглавог Белог Орла у Србији се први пут даје само најнижи ред, и тек пошто се с одликовањем нижег реда проведе две године, може се добити даљи виши ред. Но за први месец дана пошто овај закон у живот ступи, Краљ има без ограничења право располагања с редовима ордена двоглавог Белог

Орла.

Члан 8.

Орден двоглавог Белог Орла могу имати у Србији:

Први ред (grand croix) свега њих десет.

Други ред (grand officier) свега њих двадесет.

Трећи ред (commandeur) свега њих четрдесет.

Четврти ред (officier) свега њих сто педесет.

Пети ред (chevalier) свега њих три стотине.

Члан 9.

Орден Таковског Крста даваће се у будуће за заслуге у члану I овога закона наведене. Његова се форма не може мењати, само што ће они који су орден Таковског Крста добили као борци у награду за заслуге ратне, носити га од сад за разлику од осталих с мачевима на црвеној пантљици. Они ће тога ради бити дужни да се у року од шест месеци пријаве канцелару Краљевских ордена, који ће им признати право на ношење Таковског ордена са мачевима.

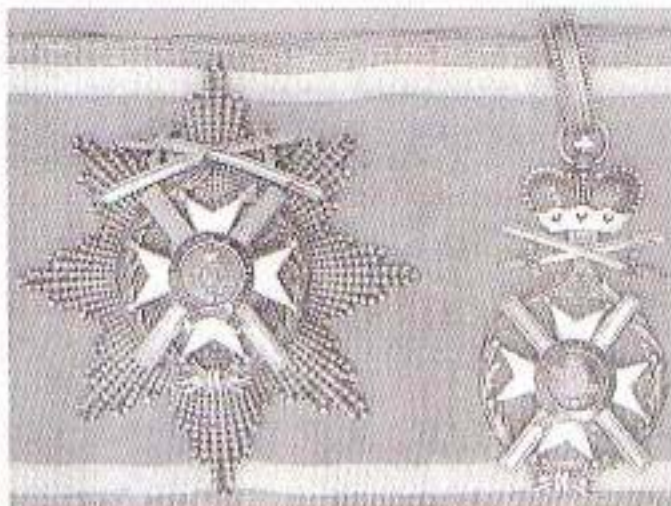
Члан 10.

Краљ је поглавар свију земаљских ордена и као такав носи их. Краљевски орден двоглавог Белог Орла носе и Краљица и Краљевић.

Члан 11.

Ордене даје Краљ или из своје властите побуде или на предлог Министара. У првом случају указ о одликовању премапотписује канцелар Краљевих ордена, а у другом Министар на чији је предлог орден дат.

Повеље о одликовању I. и II. Редом потписује Краљ а премапотписује канцелар Краљевски ордена. За све остале редове ордена повеље потписује Канцелар Краљев-

Орден Таковског крста

ских Ордена, а премапотписује секретар Канцеларије Краљевских ордена.

(Измене и допуне од 24. јануара 1900, Зборник LV, 87).

Члан 12.

Да би се могао водити тачан списак одликованих лица и да би се у реду држали рачуни о приходима од ордена, установљава се „Канцеларија Краљевских ордена“.

На челу те канцеларије стоји канцелар Краљевских ордена, којег Краљ наименовава на предлог министра председника за време од пет година и који мора бити изабран између лица, која имају први ред једнога од Краљевских ордена. Канцеларија се та састоји, даље, од секретара и благајника, који морају бити изабрани између лица одликованих барем трећим редом којег год Краљевског ордена. Њих Краљ поставља за време од три године на предлог канцелара Краљевских ордена.

Члан 13.

Хонорар персоналу канцеларије Краљевских Ордена

одређује се сваке године државним буџетом.

(Измене и допуне од 24. јануара 1900, Зборник LV, 87).

Ближа одређења, о дужности секретара и благајника прописане канцелар.

Члан 14.

Канцеларија Краљевских ордена има своју касу, која своје расходе својим приходима подмирује и није део државног буџета.

Приходи су те касе ове таксе, које ће се наплаћивати за земаљске ордене или за дозволу ношења страних ордена. Они се троше на набавку знакова орденских и на потребе канцеларије, а рачун о приходима, расходима и уштедама подноси се на преглед главној контроли. Државна каса издаје на оснивање касе Краљевских ордена као позајмницу кредит од 25.000 динара.

Члан 15.

На име орденске таксе наплаћиваће се онолико колико износи куповна цена подареног ордена.

Краљ може ослободити одликованог од плаћања орденске таксе наредбом, која ће се поменути и у Указу и у повељи којом се орден даје.

(Измене и допуне од 24. јануара 1900, Зборник LV, 87).

Члан 16.

Страним поданицима даје се бесплатно или декрет за-

једно са знацима ордена, или сам декрет.

Члан 17.

Канцелар Краљевских ордена издаваће одсад дозволу за ношење страних ордена српским грађанима. За ту дозволу плаћаће се таксе: за ма који ред страних ордена 10 динара, за ма коју страну медаљу 3 динара.

(Допуна од 24 јануара 1900, Зборник LV, 87).

Члан 18.

Ко добије виши ред једног од земаљских ордена, враћа без права накнаде знаке нижег реда, али декрет од њих задржава.

Члан 19.

Лица која су одликована којим год Краљевским орденом, па буду судом осуђена на лишење слободе не смеју ордене носити за време издржавања казне. Ко пак буде осуђен на губитак грађанске части или ову губи по самом закону, губи на свагда право на ношење ордена, и орден му се заједно са декретом одузима. Исто тако и онима који имају стране ордене, одузима се дозвола за ношење истих.

Члан 20.

Лица која би поступила противно члановима 17, 18 и 19 овога закона, биће кажњена са 500 до 1.000 динара решењем канцелара Краљевских ордена. Све казне улазе као приход у касу канцеларије Краљевских ордена.

(И за овај члан важи одредба члана 14 закона о државном рачуноводству).

Члан 21.

Канцеларија Краљевских ордена штампаће сваке године шематизам лица одликованог Краљевским орденима.

Орден Светог Саве

Члан 22.

Никакво друштво ни корпорација не може установљавати знаке одликовања или медаље без дозвољења канцелара Краљевских ордена. Исто тако ни један српски грађанин не може носити оваке знаке из стране земље, пре него што добије дозволу од канцелара Краљевски ордена.

Члан 23.

Друштво или корпорација, које се обраћа за дозволу да може установити медаљу, споменицу или знак одличја,

плаћа канцеларији за ту дозволу таксу од 500 динара. Ко би овоме противно поступио плаћа трогубу таксу која такође улази у касу канцеларије.

(И за овај члан важи одредба члана 14 закона о државном рачуноводству).

Члан 24.

Овим законом замењује се:

Закон о одличјима за независност и ослобођење, од 15 фебруара 1878 године.

Тачка 52 IV дела закона о таксама од 3 априла 1881.

Члан 25.

Закон овај ступа у живот кад га Краљ потпише.

Potpuno izgubljenog samopouzdanja, kralj Milan je nudio abdikaciju, dok su se borbe prenale na srpsku teritoriju.

Prekid ratnih dejstava nastupio je posredovanjem austrijske diplomatije 16. novembra, primirje je nastupilo 8. decembra, a ugovor o miru potpisan je u Bukureštu 19. februara 1886. godine.

Bugarskoj su priznate teritorijalne promene izazvane prisajedinjenjem Istočne Rumelije, dok su Srbiji vraćene teritorije izgubljene u ratu sa Bugarima.

Zlatna medalja je okruglog oblika, prečnika 35 mm. Na prednjoj strani ima lik kralja Milana u levom profilu u uniformi sa natposom uokolo: МИЛАН I КРАЉ СРБИЈЕ. Ispod portreta je niz od šest tačaka i zvezdicom u sredini. Na zadnjoj strani u vencu, sa leve strane od lovorovog a sa desne - od hrastovog lišća vezanog mašnom pri dnu, nalazi se natpis u tri reda: ЗА ХРАБРОСТ, 1885-1886.

Medalja se nosila na levoj strani grudi o crvenoj svilenoj traci 40 mm širokoj i savijenoj u trougao.

Kratko trajanje neprijateljstva i nepovoljan završetak rata po Srbiju, rezultirali su malim brojem odlikovanih u ovom ratu, pa su samim tim i odlikovanja među najredim u srpskoj faleristici.

Zlatna i Srebna medalja za hrabrost, koje je 14. decembra 1885. godine ustanovio kralj Milan, kovane su u Beču prema uzoru na medalje iz Srpsko-turskih ratova 1876-78. godine. Medalje su dodeljivane za pokazanu i osvedočenu hrabrost na bojištu.

Srebna medalja za hrabrost kovana je od srebra. Prečnika je 28 mm, a na aversu ima natpis u dva reda: МИЛАН I КРАЉ СРБИЈЕ. Na reversu u vencu, sa leve strane od lovorovog, a sa desne od hrastovog lišća pokrivenog pri dnu sa štitom srpskog grba, nalazi se natpis u tri reda: ЗА ХРАБРОСТ, 1885 - 1886.

Ova medalja nošena je na levoj strani grudi o trobojnoj lentici srpske zastave, koja je 28 mm široka, duplo duža i pri dnu savijena u trougao.

* U prošlom broju naslov teksta trebalo je da glasi: „MEDALJE ZA HRABROST KNEŽEVINE SRBIJE“. Autor i redakcija se izvinjavaju čitaocima.

PLANINARSKE ZNAČKE IZ VOJVODINE

Slobodan Mijatović

Područje Vojvodine ima slabe geografske uslove za razvoj planinarstva, ali je ova ljudska delatnost stekla lepu tradiciju i okuplja značajan broj članstva. Razvoj planinarstva bio je samostalan, a

1. PLANINSKO DRUŠTVO FRUŠKA GORA

- Osnovano u Novom Sadu 12.09.1924. godine.
- U sredini značke runolist
- Ostali delovi u emajlu
- Potkovića svetlo-plave boje sa punim nazivom društva
- Natpis (u varijantama) latinica ili cirilica
- Donja mašnica svetlo-crvene boje sa godišnjom osnivanja 1901.
- Veličina: 40 x 28 mm
- Značka muzejske vrednosti

njegovi počeci vezani su za drugu polovinu 19. stoleća. U početku to su bili dački izleti iz Novog Sada, Sremskih Karlovaca i Petrovaradina na Frušku goru, koja je svojom

lepotom privlačila ljubitelje planina i prirode. Među prvim planinarima koji su pohodili Frušku Goru ističu se prof. Popović i njegov učenik, a kasnije jedan od najistaknutijih vojvodanskih planinara dr. Radivoje Simonović. Redovni izleti počinju oko 1910. godine po dolasku Dušana Mitrovića „Spirite“ u Novi Sad. Prva planinarska organizacija osnovana je 13. V 1923.

2. PLANINSKO DRUŠTVO FRUŠKA GORA

- Osnovano u Novom Sadu 12.09.1924. godine.
- U sredini značke runolist
- Ostali delovi u emajlu
- Potkovića svetlo-plave boje sa punim nazivom društva
- Postoje latinična i cirilična verzija
- Na reversu papučica sa oznakom kovnice „AD“ - Beograd
- Veličina 20 x 16 mm
- Značka muzejske vrednosti

godine na zajedničkom izletu „Srpskog planinskog društva“ (SPD) na kojem je bilo 80 izletnika iz Beograda i 200 iz Novog Sada. Prvo je formirana podružnica SPD

na čelu sa Vasom Stojicem, uglednim kulturnim radnikom i predsednikom Matice srpske u Novom Sadu. Već sledeće godine zbog

3. TRANSFERZALA „FRUŠKA GORA“

- Značka trougaonog oblika i emajlirana
- U desnom uglu hrastova grančica sa žirom
- Polja papira u crvenom emajlu
- Nebo svetlo-plave boje a vrhovi planina plavo-beli
- Ilevs obavezno numerisan
- Veličina: 30 x 20 mm

jednacionalnog delovanja SPD, a s obzirom na višenacionlnu sredinu u Vojvodini, dana 12. IX 1924. godine osnovano je samostalno planinsko društvo „Fruška Gora“.

Sa desetak godina svoga rada društvo se razvilo u snažnu organizaciju, koje je sa svojim podružnicama imala 8430 članova i po broju prevazišla Srpsko planinsko društvo. Rad društva je bio uglavnom vezan za područje Fruške Go-

4. FRUŠOGORSKA TRANSFERZALA

- Emajlirana štitaštog oblika
- Iza štita dominira planinarski cepin.
- Na štitu apligirana dva runolista. U štitu natpis „Crveni čot“, kota visine 539 m.
- Na reversku značke natpis OSNIVAČ PD „CRVENI ČOT“ Petriv Varadin.
- Veličina: 25 x 20 mm
- Značka muzejske vrednosti

re, gde je 1926. godine podignuta prva planinarska kuća na Zmajevcu, druga na Osovlju 1928. godine a treća na Irškom Vencu 1934. godine.

Planinarskom društvu Fruška Gora pripojilo se 1935. godine vrsačko društvo „Prijatelj prirode“, koje je inače osnovano 7. III 1920. godine. U pomenutom društvu osnovana je 1936. godine omladinska sekcija na čijem čelu je bio

5. TRANSFERZALA FRUŠKA GORA

- Značka emajlirana štitaštog oblika
- Preko reversa dominira također planinarski cepin, a na štitu dva apligirana runolista u srebrnu
- U polju dominiraju crvena, tamno-zelena i svetlo-plava boja. U polju naznačenih planina natpis „P.D. CRVENI ČOT“
- Veličina: 35 x 25

6. R.P.T.D. „PRIJATELJ PRIRODE“

- Osnovano u Novom Sadu 1932. godine kao podružnica „Društva prijatelja prirode“ iz Sarajeva
- Emajlirana značka u tri veličine: 15, 20 i 30 mm. U sredini značke dve ruke prijateljstva a između njih runolist. Umesto runolistnog cveta na svim dominiraju komunistički simboli - zvezda petokraka. Postoje varijante na nemačkom, srpsko-hrvatskom i mađarskom jeziku.
- Značka muzejske vrednosti

Branko Bajić. Od značajnijih akcija ovog društva spomenimo „Omladinski logor na Testeri“ 1939. godine i „Omladinski planinarski dom na Stražilovu“.

U Novom Sadu je 1932. godine osnovano Radničko planinarsko turističko društvo (RPTD) „Prijatelj prirode“ koje je u stvari bilo podružnica društva „Prijatelj priro-

7. P.D. „POŠTAR“ NOVI SAD

- Značka emajlirana
- U sredini značke planinska kuća i simbol tornja. Nebo sverlo-plavo sa crvenom petokrakom.
- Čirlični naziv društva je u tamno-crvenom emajliranom krugu.
- Veličina 16 mm

de“ iz Sarajeva. Ovo društvo ubrzo je okupilo veliki deo članstva i sagradilo planinarski dom pod Glavicom na Fruškoj Gori. Posle pet godina tj. 1937. godine zabranjen je rad ovog društva zbog političkog delovanja.

U razdoblju između dva rata kao ličnost isticao se dr Radivoje Simonović, poznati lekar iz Sombora. Njegovi članci, putopisi, a pre svega mnogobrojne fotografije i izložbe ostavile su tragove na razvoju vojvođanskog planinarstva u periodu od 50 godina. Po završetku II svetskog rata u Novom Sadu se menja naziv i osniva Pokrajinski inicijativni odbor planinara iz kojeg 1948. godine nastaje Pokrajinski odbor planinarskog saveza Srbije. Od 1951. godine dobija naziv Pokrajinski planinarski odbor Vojvodine, da bi se posle fuzije sa smučarskim savezom konačno formirao Planinarsko smučarski savez Vojvodine.

Prvo planinarsko društvo u posleratnom periodu formirano na prostoru Vojvodine bilo je „Frušogorski venac“, a osnovano je 1948. godine u Novom Sadu. Posle toga osnivaju se slična društva po celoj Pokrajini. Krajem 1964. godine na teritoriji Vojvodine bilo je 55 planinarskih društava sa preko 10 000 članova i izgrađenih 15 planinarskih domova (14 na Fruškoj Gori i jedan na Vrsaćkom Bregu). Godine 1960. osnovan je Alpinistički odsek P.D. „Stražilovo“ u Sremskim Karlovcima, a pole toga i stanica gorske službe spasavanja (GSS).

Pomenuto društvo ima u kasnijem periodu delovanja značajne rezultate u orijentacijskim takmičenjima kao i još nekoliko društava po Vojvodini (Neštin, Šid, Novi Sad i dr.). Poslednjih godina među najjače organizacije ubraja se P.D. „Železničar“ i P.D. „Poštar“ iz No-

8. P.D. „ŽELEZNIČAR“ VRŠAC

- Značka emajlirana
- U sredini značke simbol vršačke kule i izlazećeg sunca. Nebo svetlo-plave boje sa znakom železnica i crvenom petokrakom.
- Čirlični naziv Društva je u svetlo-crvenom krugu.

vog Sada, koja imaju po desetak ogranaka i preko 1000 članova. Od 1975. godine u Novom Sadu se izdaje glasilo „Planinar“, a or-

9. PLANINARSKO SMUČARSKO DRUŠTVO „VRŠAČKA KULA“

- Značka emajlirana
- Matrica oko značke tamnocrvene boje u kojoj se nalazi latinikni naziv Društva. Pri dnu značke u crvenom poľju godina 1949, a iznad natpis Vršac. Sredina značke simbolizira Vršačka kula i sunce sa zlatnim zracima. Između sunca i planine je svetlo-plava boja
- Veličina: 53 x 41 mm
- Značka muzejske vrednosti

ganizuju ga članovi P.D. „Železničar“.

U samoj Vojvodini najviše je posećena Fruška Gora gde je 1956. godine ustanovljena transferzala kroz celu planinu u dužini od 110 km. Na istoj planini ustanovljena je jedna značajna manifestacija „Fruškogorski maraton“. Trasa ovog maratona prolazi kroz najlepše delove Fruške Gore i duga je oko 90 km. Osim Fruške Gore posećuje se Vršačko Brdo, koje je u stvari najviša kota u Vojvodini i koje ima svoju transferzalu. Nešto manje posećene su blage uzvišice Deliblatske pešćare. 80-tih godina u Vojvodini je bilo 25 planinarskih društava.

Interesantne planinarske značke su detaljnije objašnjene uz fotografije i predstavljaju veliku kolekcionarsku vrednost za sakupljače kako kod nas, tako i u drugim evropskim zemljama. ■

ZANIMLJIVOSTI

Jedna od najstarijih knjiga na svetu **JI DING** ili **KNJIGA PROMENA** za koju se pretpostavlja da je nastala oko 1150. godine pre naše ere i danas se u zemljama dalekog istoka (Kina, Japan, Koreja, Vijetnam) koristi za ispitivanje budućnosti i bez „konsultacija“ sa knjigom se ne preuzima ni jedna radnja.

„Bacanjem“ tri novčića koji imaju samo avers sa četvrtastom rupom u sredini, koja predstavlja harmoniju neba i zemlje dobijaju se određeni heksagrami koji kroz tekstualno tumačenje daju odgovore na pitanja „postavljena“ knjizi. Taj novac, „VU-ČU“ koji je izuzetno redak drži se u posebno ukrašenoj kutiji i samo kod „bacanja“ se može koristiti uz specijalni ritual.

Zbog retkosti „VU-ČU“-a kao zamena se mogu koristiti i drugi novčići sa rupom u sredini ali moraju biti što stariji.

**KATALOG METALNOG NOVCA
JUGOSLAVIJE
I JUGOSLOVENSКИH ZEMALJA
1700-1994**

Prodaja na sastancima SND i na tel.
011 635-672 i 638-537
E-mail: mandicr@eunet.yu

NEURUČENO ODLIKOVANJE

Nenad Bjeloš

Feldvebl Josip Broz je najmlađi narednik, nosilac austrougarske srebrne medalje za hrabrost I stepena. Josip Broz je stupio u armiju austro-ugarske monarhije 1912. godine, kada su i počele pripreme za rat protiv Srbije i Rusije. Učestvovao je kao dobrovoljac, kuksfirer (podnarednik), u I svetskom ratu u sastavu 25. puka (regimente) 42. domobranske divizije, koja je bila upućena u Srbiju.

Osnovano se pretpostavlja da je učestvovao u Cerskoj i Kolubarskoj bitki kao i u borbama kod Suvobora i Valjeva. Tada je u Rogatici (nedaleko od Valjeva) nastao poznati snimak „Josip Broz na istočnom frontu“. Kao izviđač sa svojom četom istakao se u prikupljanju podataka o srpskoj vojsci. Na tom ratištu je i zarobljen 17. novembra 1914, ali je kao Hrvat (kome je oprosteno jer se smatralo da je prisilno mobilisan) oslobođen i prebačen nazad preko Drine. Već 6. decembra iste godine ponovo je sa regimentom prešao Drinu.

Regimenta u čijem je sastavu bio i Josip Broz „proslavila“ se, žareći i paleći po Srbiji a kasnije i na ruskom frontu. Sa jedinicom „proslavio“ se i njen (tada već feldvebl Josip Broz), najmlađi narednik vo-

dnik u puku. Vojna komanda je umela to da ceni. Zbog tih, a i drugih vojnih zasluga, general Cibulka ga je odlikovao „Srebrnom medaljom za hrabrost I stepena.“

Odlikovanje je zaslužio još kada je bio na srpskom frontu, ali nisu uspeli da mu ga uruče. Kako je u međuvremenu Josip Broz zarobljen u Rusiji, odlikovanje sa ukazom ostalo je u Beču. Slomom centralnih sila i raspadom austro-

Nije potrebno nagađati razloge koji su naveli Josipa Broza da ne prihvati ovo odlikovanje. Znao je da bi ga to kompromitovalo kod srpskog naroda, jer bi tim bilo otkriveno ono što su on i njegovi najbliži saradnici sakrivali. Da se otkrilo da je učestvovao u Cerskoj i Kolubarskoj bitki, istovremeno bi prihvatio odgovornost za genocid nad srpskim narodom, koji je avgusta 1914. i kasnije, počinila 25. regimenta 42. divizije, u čijem se sastavu on tada nalazio.

Autor knjige „Tajni dosije Josipa Broza“, publicista Momčilo Jokić, poseduje autentičnu zabelešku kojom Đilas zabranjuje Dediću (Titovom biografu), da piše o Titovom učešću u borbama na Drini tokom I svetskog rata.

Prilikom Brozovog pogreba, maja 1980, nošena su sva njegova domaća i strana odlikovanja koja je on dobio tokom života. Tvrdi se da je austrijski spiker, koji je direktno izveštavao sa pogreba, rekao da su tu sva odlikovanja osim medalje za hrabrost, prvog odlikovanja Austrougarske, koje je zaslužio kao feldvebl na srpskom i ruskom frontu. Medalja je dakle ostala u Beču. ■

ugarske monarhije mnoge stvari su se promenile, a i zaboravile. Sa zakašnjenjem od 53 godine, austrijskoj vladi, kao nasledniku Austrougarske monarhije, ukazala se najzad prilika za uručivanje odlikovanja. Februara 1967, kada je Josip Broz, kao predsednik i Maršal Jugoslavije posetio Beč njegovi domaćini hteli su da mu uruče odlikovanje. Tito je odgovorio da je to neka greška i da je to zaslužio verovatno neki drugi Josip Broz.

ZMAGO JELINČIČ

numizmatičar iz Ljubljane i publicista

Objavljujemo najinteresantnije delove razgovora o numizmatici, koji smo vodili sa gospodinom Zmagom Jelinčičem, za vreme njegove nedavne posete sastanku Srpskog numizmatičkog društva.

Gospodine Jelinčič, izražavamo zadovoljstvo što ste posetili naše Društvo i odvojili deo svog slobodnog vremena za razgovor, koji će verujemo zanimati i čitaoce našeg časopisa. Za početak: kakvi su vaši utisci sa sastanka SND?

• Znam da u Jugoslaviji ima mnogo numizmatičara. Ipak me je iznenadila poseta na vašem sastanku, što je siguran znak da je SND ostalo i dalje jako Društvo. Treba imati u vidu da je malo sastanaka ovakvog tipa u ovom delu Evrope, gde prisustvuje kao kod vas više od 200 posetilaca.

Kada se Jugoslavija u potpunosti bude vratila u Evropu, verujem da će vašim sastancima prisustvovati i numizmatičari iz mnogih zemalja, kao što je bilo pre Jugo-krize.

• S obzirom da često putujete, verovatno ste imali dosta kontakata sa numizmatičkim prijateljima. Kakva je situacija sa numizmatikom u Evropi, danas?

• U Evropi je numizmatika u usponu, naročito u zemljama EZ, koje poslednjih godina emituju što više svog novca, pošto znaju da posle uvođenja zajedničke valute (EUR) neće imati prilike da izda-